

Õppematerjal: rändelaps Eesti koolis. Osa 1

Õpikeskkond: [Harno Moodle](#)
Kursus: Rändelaps Eesti koolis
Raamat: Õppematerjal: rändelaps Eesti koolis. Osa 1

Printija: Lilian Ariva
Kuupäev: kolmapäev, 6. oktoober 2021, 21.13

Sisukord

1. Rändelaps Eesti koolis

- 1.1. Rändetaustaga laps Eesti koolis
- 1.2. Kes on rändetaustaga laps?

2. Kooli tuleb rändelaps

- 2.1. Koolikoha taotlemine ja klassi määramine
- 2.2. Taustavestlus lapsevanemaga
- 2.3. Orientatsioonipäev
- 2.4. Orientatsioonipäeva teemad
- 2.5. Järelvestlus
- 2.6. Kodukülastus
- 2.7. Vanema kaasatus kooliellu

3. Kohanemine

- 3.1. Vaatlusperiood
- 3.2. Kohanemise etapid
- 3.3. Toetava ja koostöise õhkkonna loomine koolis ja klassis
- 3.4. Aasta keskel tulnud laps
- 3.5. Klassi kaasamine uue õpilase toetamisse

4. Kokkuvõtteks

5. LISA 1

1. Rändelaps Eesti koolis

RÄNDELAPS EESTI KOOLIS

INTERNATIONAL HOUSE TARTU 2021

Õppematerjali autor: Nastja Pertšjonok

Projekti “Uued lapsed koolis: uussisserändajatega seotud väljakutsed Eesti koolides ja kohanemise toetamine” kaasrahastavad Euroopa Liit Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi kaudu ning EV Siseministeerium.

1.1. Rändetaustaga laps Eesti koolis

Eesti koolides on õpilaste kodukeelte mitmekesisus muutumas aina tavalisemaks, pea igas klassis on õpilasi, kelle jaoks õppekeel pole sama, mis kodus räägitav keel.

Selles materjalis räägime "rändelapsest" või "rändetaustaga lapsest". See ei ole juriidiline mõiste, vaid viitab lapsele, kellel on rändetaust ja kes seetõttu oma kodus tõenäoliselt puutub kokku teise kultuuri või keelega seotud aspektidega, nt kelle kodune keel erineb õppekeelest.

See tähendab, et selle materjali mõistes võib "rändetaustaga" laps olla tulnud Eestisse kuu aega tagasi Lõuna-Koreast, sest tema vanemad said siin tööd, aga ka Eestis sündinud laps, kelle kodune keel on vene keel; samuti tagasipöördujate laps - st laps, kelle vanemad on pärit Eestist, ent läksid teise riiki pikemaks ajaks elama, hiljem aga otsustasid lapsega Eestisse tagasi tulla.

Mõned rändelaste vajadused on sarnased, mõned erinevad. Iseenesestmõistetavalt on iga lapse olukord omanäoline, aga mõned vajadused võivad olla rohkem iseloomulikud teatud konkreetsetele rändegruppidele.

Loe edasi, millised on Eesti koolides sagedamini esinevad rändegrupid.

Art (8 a)
"Peitusemärg"
2021
Pliatsijoonistus

1.2. Kes on rändetaustaga laps?

Selles peatükis tutvustame Eesti koolides sagedamini esinevaid rändegruppe.

Uussisserändaja

Uussisserändaja on lai katusmõiste. Seda kasutatakse Eestis sageli seoses välismaalt tulnud inimeste toetamise riikliku programmiga ([Kohanemisprogramm](#)), mis on mõeldud nii täiskasvanutele kui ka lastele. Selle programmi kontekstis tähistab uussisserändaja inimest, kes on Eestisse saabunud viimase viie aasta jooksul.

Haridussüsteemis loetakse aga uussisserändajaks Eestisse Euroopa Liidust või väljastpoolt EL tulnud last, olenemata rände põhjusest (nt pere- või õpi-, varjupaiga taotlemine jm), kes on Eestis viibinud vähem kui kolm aastat ja kelle kodukeel erineb õppekeelest.

Koolid, kus käivad uussisserändajate lapsed (st lapsed, kes on Eestis elanud alla kolme aasta), saavad küsida uussisserändaja lapse õpetamise toetamiseks toetust. Kui EHSesse on õpilane kantud märkega "uussisserändaja", annab see koolile või omavalitsusele võimaluse taotleda täiendavat toetust õpilase eesti keele oskuse arendamiseks ja eesti keele teise keelena õppe korraldamiseks ([HARNO](#)).

Uussisserändajad lapsed saavad erinevatest maailma riikidest, haridustee erinevates etappides. Lapsed võivad olla Eestisse saabunud juba imikuna või hoopis gümnaasiumiastest. Nad võivad saabuda kooli alguseks või kooliaasta keskel. On lapsi, kelle pere on otsustanud Eestisse tulla, nt tulevad nende vanemad Eestisse tööle. Nende liikumine on olnud planeeritud ja vabatahtlik. Kui nad on kooliealised, on neil reeglina juba mingi koolikogemus enda koduriigist. Samas on lapsi, kes jõuavad Eestisse sellepärast, et nende päritoluriigis puhkes sõda vm kriis, kes on pidanud lahkuma kiiruga ja planeerimatult. Nad võivad olla lahutatud oma pereliikmetest ning nende teekond võis olla pikk ja mõnel juhul ei olnud neil võimalik pikemat aega formaalharidusest osa saada. Kõiki neid lapsi nimetatakse uussisserändajatest lasteks ja on selge, et see on kõike muud kui homogeenne (ühetaoline) grupp.

Uussisserändajast laste ühisteks väljakutseteks koolis on kohanemine uues keelelis-kultuurilises keskkonnas, vajadus keelelise ja sotsiaalse lisatoe järele, samuti võivad sageli olla probleemiks ühiskonnas esinevad eelhoiakud.

Tagasipöörduja

Tagasipöörduja on Eestist pärit inimene, kes on Eestist pikalt eemal viibinud ja elanud mõnes teises riigis. Tagasipöördujatel on võimalik saada riigi abi enda taassisseadmiseks Eestis ([INSA](#)). Tagasipöörduja laps võib olla omal ajal koos vanematega Eestist lahkunud, aga ka välismaal sündinud. Kui tagasipöörduja laps vajab lisaõpet eesti keeles ja talle on koostatud individuaalne õppekava, saab kool taotleda lisarahastust sellise lisaõppe jaoks ([HTM](#)).

Tagasipöördujate laste vajadused olenevad väga palju sellest, kui kaua nad on Eestist ära olnud ja milline on nende ja nende vanemate side Eestiga. Mõnikord ei ole lastel kuigi suurt sidet oma vanemate kodupaigaga, mõnikord on.

Tagasipöördujate laste tavalisimaks lisavajaduseks on eesti keele lisaõpe - mõned lapsed ei ole välismaal elades eesti keelega kokku puutunud. Isegi kui peres räägitakse eesti keelt, võib lapse eesti keele oskus erineda sama vanade Eestis elavate laste keeleoskusest, sest tema kokkupuude keelega on olnud kitsam. Lisaks võib tagasipöörduja lapsel olla sotsiaalseid ja emotsionaalseid lisavajadusi, mis on seotud uues koolisüsteemis kohanemisega ja mis on sarnased uussisserändajate laste omadega.

Pagulane

Ametlikus argoos on kasutusel sõnad "varjupaigataotleja" ja "rahvusvahelise kaitse saaja". Esimene tähendab inimest, kes on Eestis taotlenud kaitset (varjupaika), ja otsustusprotsess selle andmise üle veel käib – st inimene on ootel ja ei tea, milliseks kujuneb otsus. Selleks, et võimalikult vähendada selliste perede laste koolist eemal veedetud aega, on neil võimalik juba otsuse ootamise etapis kooli minna. Enamasti jõuavad need lapsed varjupaigakeskuste (Vao, Vägeva) lähedal olevatesse koolidesse, aga vahel ka mujale koolidesse. Kui varjupaigataotleja saab otsuse, et ta võib Eestisse jääda, muutub tema staatus ja temast saab "rahvusvahelise kaitse saaja". Tavakeelepruugis nimetatakse nii esimest kui ka teist gruppi sageli lihtsalt pagulasteks või põgenikeks.

Kui varjupaigataotlejad elavad enamasti keskustes, siis Eestisse jäämise loa saamise järel kolitakse reeglina mujale. See tähendab, et põgeniku perest pärit laps asub õppima elukohajärgsesse kooli või lasteaeda.

Pagulased ei ole üks homogeenne rühm - mõned neist võivad olla Venemaalt ja võrdlemisi sarnasest haridussüsteemist, mõned hoopis Eritreast, mille haridussüsteem võib paljudes aspektides erineda. Mõnel on selja taga aastatepikkune kolimine ühest kohast teise, mõne jaoks on Eesti esimene riik, kuhu ta pärast oma kodumaad sattus. Mõne vanemad on kõrgharidusega, mõne vanemad on lõpetanud vaid paar klassi. Seega ei saa pagulaslapsi vaadata ühe grupina.

Siiski võib pagulaste puhul välja tuua ka mõned vajadused, mis on selles grupis sagedasemad. Pagulaste puhul on tegu sundrändega, st olukorraga, kus inimestel on vähe valikuid, mh ei ole võimalust minna tagasi koju, kui asjad ei toimi. Sageli on pagulased vähem valmis rändeks, kui teised rändegrupid, nt ei ole nad eelnevalt saanud omandada keelt või olulisi taustateadmisi. Väga tihti on pagulaste laste koolitees olnud katkestusi ja mõnikord võib lapse taustal olla ka traumeerivaid kogemusi. Nagu teisteski riikides, vajavad ka Eestis just pagulasõpilased rohkem tuge, kusjuures mitte ainult õpituge, vaid ka sotsiaalset ja emotsionaalset tuge. Sageli on ka nende vanemad suurema toe vajadusega kui teiste rändegruppide vanemad.

Roma

Varem mustlasteks, tänapäeval romadeks nimetatud kogukonnast pärit lapsi vaadatakse hariduses sageli eraldi grupina. Erinevates riikides on see erisus põhjustatud erinevatest aspektidest – nt roma perekondade liikuv eluviis, majanduslikud tingimused, romade kohta levivad stereotüübide jm. Paljudes riikides on romadel enda kogukond, mis on võrdlemisi kinnine ja mille üheks eesmärgiks on säilitada enda traditsioone, püüdes samal ajal ühendada neid ümbritseva kogukonna ootustega, sh ootustega haridusele.

Eestis võivad roma peredest pärit lapsed olla nii kohalikud lapsed kui ka uussisserändajad - st mõne viimase aasta jooksul Eestisse jõudnud lapsed. Eestis on roma laste lisatoe vajadust haridussüsteemid püüdnud kaardistada ja teha ettepanekuid roma laste paremaks toetamiseks. Kuna tegu on üsna eristuva grupiga, siis selle materjali teemaks ei ole roma laste haridusküsimused. Roma lapsi ja haridust puudutavates küsimustes võib tutvuda materjalidega [HARNO](#) lehel.

Teiskeelsetest peredest pärit kohalikud lapsed

Omaette rühma moodustavad lapsed, kes on Eestis sündinud, ent pärit kodudest või kogukondadest, kus ei räägita ühena põhikeeltest mitte eesti keelt, vaid muud keelt. Nende hulka võivad kuuluda väga erineva kodukeelega - poola, armeenia, vene vm - lapsed, kelle vanemad otsustavad eesti õppekeelega kooli kasuks. Eestis sündinud teiskeelsetest peredest pärit lapsed kipuvad Eesti koolis sageli märkamatuks jääma – enamasti räägitakse neist vaid eesti keele omandamise võtmes.

Eestis on omamoodi probleemiks erinevate ootuste ebakõla: ühelt poolt on ühiskondlikult ootused, et nt venekeelne osa elanikkonnast räägiks korralikult eesti keelt ja oleks „integreerunud“. Teiselt poolt öeldakse eesti õppekeelega koolis vanematele sageli, et nad peavad olema valmis selleks, et lapsel saab raske olema, võimalik, et peab otsima tasulist eraõpetajat ja vahel öeldakse ka, et pärast aastast eestikeelses koolis õppimist vaadatakse, kuidas laps hakkama saab ja kui ei saa, tasuks siiski vene õppekeelega kooli üle minna. Ka uussisserändajatest laste vanematele soovitatakse mõnikord eesti õppekeelega koolides, et nad valiksid lapsele pigem vene õppekeelega kooli.

Vene emakeelega lapsevanem, kes otsustab lapse hea eesti keele omandamise eesmärgil eesti õppekeelega kooli panna, muretseb peamiselt kahe asja pärast: esiteks, et ta ei oska last õppeprotsessis aidata, sest tema enda eesti keel võib olla nõrk – võibolla liiga nõrk ka selleks, et koosolekul räägitut sajabprotsendiliselt mõista; ja teiseks, et last ei võeta omaks, halvemal juhul hakatakse narrima.

Tõepoolest, sageli on ka võimalik tõdeda, et teatud gruppide laste puhul väärtustatakse kodust keeletausta rohkem („see on ju tore, et sa oskad veel ka gruusia/hispaania vm keelt“) ja on ka rohkem positiivset huvi nt taustakultuuri kommete vastu, siis venekeelse lapse keeleoskust või muid identiteediaspekte märgitakse eesti koolis harvem positiivses võtmes või väärtustatakse. See kehtib nii vene kodukeelega uussisserändajate puhul, enamgi veel aga kohalike laste puhul, kellel on üheks kodukeelteks vene keel. Samas võiksid aga ka nemad oma taustaoskusi ja teadmisi jagades rikastada teiste klassi laste maailmapilti. Kui koolis on võimalik toetada ka meie kohalikke teiskeelseid lapsi ja vanemaid – nii keelelise arengu osas (vt p 4 Mitmekeelne laps, all) kui ka identiteedi osas (vt osa 3 „Kultuur ja identiteet“), on see väga tervitatav nii teiskeelsete perede vaates kui ka laiemalt ühiskondlikku sidusust silmas pidades. Lisaks loob teiste keelte ja kultuuride esiletõstmine väärtust kõikidele selle lapsega samas klassis õppivatele lastele.

2. Kooli tuleb rändelaps

Kui Eestis üles kasvanud lapsevanemal jõuab kätte hetk, kus ta hakkab kooli peale mõtlema, on tal lapse kooli panemiseks juba olemas paljud vajalikud taustateadmised, lisaks ka võrgustik, kust abi küsida. Mujalt Eestisse tulnu peab iga küsimusega nullist pihta hakkama: milline on haridussüsteem tervikuna? mis koolid üldse olemas on, milliste vahel ma valida saan? kas sama piirkonna koolid on enamvähem sarnased või väga erinevad?

Kui haridusasutus on leitud, peab vanem aru saama, mida Eesti koolis õpetatakse, kuidas toimib igapäevaelu toimib, millised ootused on koolil lapsele ja lapsevanemale. Ka kooli jaoks võib uussisserändajast laps olla väljakutse: suhtlus eesti lapsevanemaga on aastakümnete jooksul paika loksunud, ja alati ei tule selle peale, millist infot peaks saama või millist infot peaks pakkuma mujalt tulnud perele. See peatükk toob välja aspektid, mille peale tasub mõelda, kui kooli tuleb uussisserändajast või tagasipöördujast laps.

Lee (10 a)
"Lapsed koolis"
2021
pliiatsijoonistus

2.1. Koolikoha taotlemine ja klassi määramine

Inimese jaoks, kes Eesti haridussüsteemi ei tunne ning eesti keelt ei oska, võib olla keeruline navigeerida end läbi lapse kooli panemise protsessist. Enamasti on avalduse vorm vaid eesti keeles, avalduse täitmiseks võib vaja minna Eesti isikukoodi ja avaldus võib vajada digiallkirjastamist, mis eeldab Eesti ID-kaardi olemasolu ja selle kasutamise oskust. On kohalikke omavalitsusi (edaspidi KOV), kus osa infost on olemas ka inglise keeles, ent on ka neid, mis ingliskeelset infot ei paku. Nt Tallinna linna kodulehel on sissejuhatav info olemas ka inglise keeles, ent e-kooli kasutamise õpetuse link on ainult eestikeelne.

Kui vanem pöördub otse kooli poole, siis on võimalus aidata tal lapse koolikoha taotlus teha või suunata ta KOV töötaja juurde, mõnes linnas ka välismaalastele abi pakkuva organisatsiooni juurde. Näiteks Tallinnas ja Tartus on olemas rahvusvahelised majad ([International House Estonia](#), [International House Tartu](#)), kus lapsevanemat koolikoha leidmise ja taotlemise protsessis toetatakse; Tartus lisaks ka [Welcome Center](#). Ülevaate haridussüsteemist tervikuna, sh kooli valimisest võib uussissrerändaja saada ka [Kohanemisprogrammist](#).

Kui **kool suunab vanema KOVi haridustöötaja juurde**, oleks hea, kui saaks vanemale anda paberil või lingina kohe ka vastava aadressi, e-posti vms, mis vanema jaoks edasist protsessi lihtsustaks.

Kui **koolil on võimalik aidata vanem taotluse esitamise protsessist läbi**, tasub teha nimekiri dokumentidest, mida vanem peab kaasa võtma või esitama. Tasub ka uurida, kas vanemal ja lapsel on Eesti ID kaart – kui on, ja kui taotlemine oleks lihtsam ID-kaardiga, siis paluda kaasa võtta ka koodid (kui inimene pole ID-kaardiga sisselogimist või allkirjastamist kasutanud, ei pruugi ta selle peale ise tulla). Samuti tasub uurida (ka siis, kui te ei asu Tallinnas või Tartus), kas ülalmainitud organisatsioonidel (nt rahvusvahelistel majadel) on juba olemas mingi ingliskeelne (või muukeelne) infomaterjal või selgitused eesti kooli kohta, mida nad saavad jagada.

Kui registreerite last e-kirja või vestluse põhjal:

- Võimalusel paluge vanematelt mõnd lapse dokumenti (nt sünnitunnistuse, passi, ID-kaardi vm koopiat). On mitmeid kultuure, kus nimi, mida pere lapse kohta kasutab, ja sünnitunnistusele märgitud nimi võivad erineda, ja pere ise ei pruugi last registreerides selle peale mõelda. Kui originaalnimi on teises tähestikus, võib erinevates dokumentides olla ka erinev nime kirjutamise viis.
- Küsige lapse sugu. Nimi, mis ühes keeles on iseloomulik poisile, võib olla teises keeles hoopis tüdruku nimi, isegi meie lähedal asuvates riikides (Kai on Taanis poisi nimi, nagu ka Janne Soomes).

Suusahüppaja Janne Ahonen. Foto [Vikipeedia](#)

Uue lapse saabumisel teisest haridussüsteemist tekib alati küsimus, millisesse klassi peaks lapse määrama. Lapsevanemal võib olla oma arusaam sellest, millisesse klassi peaks laps minema – ta võib lähtuda eelnevalt koolis käidud aastatest, enda arusaamast lapse võimekusest jne, ja mõnes riigis saabki lapsevanem seda teatud määral ise otsustada. [Eestis on otsustusõigus antud kooli õppenõukogule](#) (“... otsustab, millises klassis jätkab õpinguid välisriigist tulnud õpilane”) ning teisest riigist saabunud lapsevanema jaoks ei pruugi olla loomulik, et Eestis teeb selle otsuse kool – seega peab seda lapsevanemale selgitama. Segadust võib tekitada ka see, et kooliteed alustatakse erinevates vanustes. Näiteks võib see, mis mõnes riigis on 2. klass, võib Eestis vastata hoopis lasteaiale. Mõnes riigis nimetatakse lasteaeda ka kooliks. See võib tähendada, et 5-aastase lapse vanemal on ootus, et tema laps peaks kooli minema ja talle tuleb selgitada, miks see ei ole võimalik.

Loomulikult on mõistlik küsida, kas on võimalik saada näha lapse viimast tunnistust või edasijõudmise kirjeldust, aga väga sageli ei ole see võimalik. Isegi aga kui tunnistus oleks, ei annaks see sisulist infot selle kohta, mida mingis aines õpetati, millest lähtutakse hindamisel jms.

Kui õppenõukogu otsustab lapse klassi määramise üle, tuleb muuhulgas lähtuda ka sellest, et Eesti põhihariduses kehtib õppe eakohasuse (sh eakaaslastega koos õppimise) põhimõte ([PGS, PRÕK](#)). Lapse määramine teiste samavanuste õpilastega ühte klassi on üldlevinud hea praktika. Euroopa Liidu riikide koolide vahel liikuvatel lastel on õigus saada määratud klassi, mis vastab nende päritoluriigi klassile – olenemata nende

keeleskusest ([Your Europe](#)). Ka põgenike laste kohta on EV Haridusministeerium väljendatud arusaama, et laps peaks üldjuhul asuma õppima eakaaslastega samasse või üks aasta nooremisse klassi ([HTMi juhisiselise põgenike perede laste hariduse](#) kohta).

Eestis (nagu ka mujal maailmas) on rakendatud ka praktikaid, kus rändelaps (iseäranis kehtib see pagulaslaste kohta) pannakse mitu klassi madalamale. Kuid olukorraga, kus rändelaps on teistest vanem, kaasneb mitmeid sotsiaalseid takistusi, käitumis- ja motivatsiooniprobleeme, ja takistavad need lapse arengut olulisel määral, seetõttu ei ole selline praktika ei otstarbekas ega soovitatav.

2.2. Taustavestlus lapsevanemaga

Kui kooli tuleb mõne teise riigi koolis käinud laps – või laps, kes alustab oma kooliteed Eestis, ent kelle vanemad ei ole Eestis koolis käinud – on hea mõte viia lapsevanemaga läbi vestlus. Selle käigus saab uurida, milline on haridussüsteem lapse päritoluriigis, ja sel moel aimu saada sellest, millised ootused võivad olla lapsevanemal. Kes selles vestluses osaleb, oleneb sellest, kes konkreetselt teie koolis edaspidi lapse ja tema vanemaga kokku puutub ja otsuseid teeb, aga lisaks õppealajuhatajale võib see olla nt klassijuhataja, aga ka nt psühholoog, huvijuht või sotsiaaltöötaja. Vestluse võib viia läbi enne või pärast orientatsioonipäeva/orientatsioonitundi (vt. all), aga igal juhul on seda parem teha eraldi. Kui ühe ja sama vestluse käigus soovitakse siiski nii perega tutvuda, kui ka anda ülevaade koolist, reeglitest, ootustest lapsele ja lapsevanemale (st pakkuda infot, mis selles materjalis on alapeatükis „[orientatsioonipäev](#)“), võiks seda kahte osa vestluses selgelt eristada, nt teha vahele paus, näidata koolimaja vms.

Vestluse käigus saab koolipersonal aimu, milline on haridussüsteem lapse päritoluriigis, millised on lapse ja tema vanemate kogemused koolisüsteemiga, tekib parem arusaam sellest, millised ootused, hirmud või väärarusaamised võivad tekkida lapsevanemal. See kõik aitab hiljem tõlgendada ette tulevaid võimalikke probleemseid olukordi.

Taustavestlus võib olla väga erineva pikkusega – pool tundi, aga ka tund-poolteist, olenevalt vajadustest ja võimalustest. On mõistlik lapsevanemale anda ette teada, milline on tavaliselt vestluse pikkus, nt öelda, et vestlus võtab aega 40–60 minutit.

Milleks taustavestlus?

Taustavestluse eesmärk ei ole kooli reeglite seletamine, kuigi vestluse loomuliku osana võib reeglite erinevus teemaks tulla. Taustavestluse mõte ei ole ka püüda pakkuda lapsele tema eelneva kooliga võimalikult sarnast koolikogemust. Vestluse eesmärk on **aru saada, milline on lapse hariduskogemus; kuidas lapsevanem näeb oma lapse õppimisprotsessi**; tutvuda lapsevanemaga ja **luua side**, saada aimu lapse kodusest kontekstist.

Loomulikult võtab vestlus aega, ja võib olla keeruline see aeg teiste kohustuste vahelt leida. Kuid hiljem võib see olulisel määral vähendada segadust ja möödarääkimist, ennetada probleeme ja paremini aru saada ettetulevatest takistustest. Lõppkokkuvõttes muudab see Eesti koolis käimise kogemuse lihtsamaks ja sujuvamaks nii õpetajale, lapsele kui ka lapsevanemale.

Lisaks on väga oluline ka see, et **lapse areng** toimub tema **eelnevate teadmiste ja kogemuste baasil**. Ilma lapsevanematega suhtlemata võib õpetaja jaoks olla väga keeruline identifitseerida, millised need eelnevad kogemused on olnud – ja ehk on ka jätkuvalt selles keskkonnas, kus laps asub. Eelneva kogemuse kasutamist õppetöö efektiivsemaks muutmiseks on raske üle hinnata ja taustavestluse jaoks aja leidmine võib tõesti olla oluline investering, mis hiljem ka õppetööle positiivset mõju avaldab. Kuna eelnevat kogemust saab kõige rohkem kasutada just lapsega vahetult töötav inimene, peaks klassijuhataja võimalusel vestlusel juures olema või peaks talle võtmeinfo hiljem edasi andma.

Mõned taustavestluse võimalikud küsimused ja teemad:

- Kust pere pärit on? Millist keelt või milliseid keeli nad räägivad? Mis on pere kodukeel(ed)? Millises keel(t)es on laps õppinud/käinud lasteaias vms?
- Kas laps on eelnevalt koolis käinud? Kui jah, siis mis riigis (riikides), kui vanalt ta alustas kooliteed, kas on olnud „auke“, millal viimati koolis käis? Kui suur oli tema klass? Kas tal oli seal sõpru? Millised ained lapsele meeldisid eelneva(te)s kooli(de)s?

Pidage seejuures silmas, et ka eelkooli sarnaseid asutusi võivad lapsevanemad nimetada kooliks.

- Küsige vanema käest, millised on kooliga seotud hoiakud nende päritoluriigis. Kas lapsed käivad nende päritoluriigis koolis rõõmuga või on see vaevaline/tüütu kohustus? Kuidas lapsevanemad tavaliselt toetavad last, kes koolis käib – kas on kombeks, et lapsel aidatakse koduseid töid teha? Pidage seejuures silmas, et kuigi väga sageli vastab vanem „meie riigis oli nii...“, vastab ta tegelikult enda / endale tuttava sotsiaalse grupi kohta. Igas riigis ja kultuuris on inimestel erinevad hoiakud ja lapsevanem saab rääkida vaid enda kohta, nii et kui te olete juba mõne samast riigist lapsevanemaga suhelnud, ei pruugi see info olla ülekantav teisele perele.

Võib tekkida küsimus, milleks küsida vormis „millised hoiakud on teie riigis“, mitte küsida vanema isiklike hoiakute kohta? Võib küsida ka otse, aga mõnel juhul võib vanem tunda, et ta peab enda kohta andma „õige“ vastuse. Võib ka küsida, milline on lastevanemate enda kogemus kooliga, mis neile ei meeldinud enda koolis ja mis meeldis, mis oli lihtne või keeruline. See annab aimu vanemate taustahoiakutest ja -arusaamadest.

- Võib küsida ka vanemate enda hariduse kohta. See annab aimu vanemate taustahoiakutest ja -arusaamadest (kas nad peavad kooli oluliseks, miks nad seda teevad), aga ka suutlikkusest last toetada.

Kui teil on ebamugav küsida otse, võib küsida kaudselt – näiteks "kui kaua üldiselt selles riigis lapsed koolis käivad" ning seejärel täpsustada, kas ka nemad käisid sama kaua või on nende kogemus mingil moel teistsugune.

- Kui teil on ootusi lapse taustateadmiste suhtes, mis on olulised koolis pakutavast baasinfost aru saamiseks, küsige ka nende kohta! Näiteks: kas laps oskab lugeda ja/või kirjutada? Kas laps tunneb kella ja kui jah, siis millisel kujul (seieritega kella või elektroonilist kella)? Kas laps oskab luua seose selle vahele, mis aeg on hetkel ja selle vahel, millal tegevus algab (st aega planeerida)?

Kas laps on harjunud ise liiklema (sh mis vanusest alates oleks laps päritoluriigis ise koolis hakanud käima)? Kas lapsel on telefon ja kuidas ta seda kasutab? Kas laps oskab ise nt riietuda, saapapaelu siduda või jope lukku kinni tõmmata?

Pidage seejuures silmas, et erinevates riikides ja haridussüsteemides võib näiliselt samade oskuste omandamine edeneda erinevas tempos. Nii võib tunduda veider, et see, et 9-aastane araabiakeelne laps ei oska lugeda. Samas tuleks arvesse võtta, et arabia keeles on igal tähel kolm kuju, mis sõltuvad selle tähe asetusest sõnas, täishäälikuid aga ei kirjutata üldse – seda ongi märksa keerulisem õppida.

- Võib uurida, kas lapsel on kodus mingeid kohustusi; kas temast oodatakse, et ta hoiab enda pere väiksemaid lapsi (ja nt võivad vanemad eeldada, et kui on vaja teisi lapsi hoida, siis võib koolist puududa), kas tal on olnud elus võimalust käia mõnes huviringis või trennis jms
- Võib küsida ka seda, kas lapse elus on olnud negatiivseid kogemusi – mis teda kurvastab, mida ta kardab, kuidas laps suhtus sellesse, et nad Eestisse elama asusid. Eriti pagulaslaste puhul võib küsida negatiivsete kogemuste kohta, mis on tekkinud kas päritoluriigis, rände käigus või eelmistes koolides, sest need võivad mõjutada nende suhtumist kooli, usaldust jms. Võib küsida, kas lapsevanemate meelest on midagi tähtsat, mida lapse kohta õpetaja võiks teada – nt et laps väga igatseb mõnda pereliiget, eriti konfliktipiirkonnast pärit lapse puhul võib olla, et laps kardab järske helisid, lennukeid vm.

2.3. Orientatsioonipäev

Kui kooli tuleb rändelaps, ei õpi Eesti koolis käima mitte üksnes õpilane ise, vaid terve tema pere.

Kui Eestist pärit laps läheb teises riigis kooli, ei oska tema vanem ilmselt kõikide selle kooli reeglite peale tulla. Kohalikele elanikele on need aga ilmselged ja nende seletamise peale ei tulda. Näiteks võib teistes riikides koolis olla loomulik, et:

- sügisel ja talvel istub laps klassis jopega, et mitte ära külmuda;
- kooli loomulikuks osaks on pesu pesemine;
- koolis ei tohi küüned ega juuksed olla värvitud;
- koolis ei tohi nätsu süüa;
- tüdrukutel peavad juuksed kindlasti patsi pununud olema;
- kooliüksed pannakse hommikul peale õpilaste kooli jõudmist lukku;
- õpetajale on kombeks šokolaadi või väiksemaid suveniire tuua;
- kohustuslike põhiainetega hulgas on mesilaste pidamine;
- ei või kanda käevõrusid ega sõrmuseid;
- noortelt nõutakse, et nad teatud riiete kandmiseks kehakarvad ära ajaks.

Nii ei oska ka teistest riikidest tulnud vanemad ette mõelda, millised kirjutatud või kirjutamata reeglid Eesti koolis võivad olla – üllatuseks võib tulla esimesel koolipäeval lillede toomise komme, telefonide kasutamise reeglid jpm. Koostöö lastevanematega ja vastastikune infovahetus võib olla otsustava tähtsusega selles, kuidas laps koolis hakkama saab. Paljude vanemate jaoks võib aga olla täiesti uus ka kontseptsioon sellest, et nad kooliga koostööd võiksid teha või mis võiksid olla kooli ootused perele.

Infot saab pakkuda erineval kujul – see võib olla klassijuhataja vestlus enda klassi lapsevanematega või hoopis **ühine orientatsioonitund või -päev** kõikidele vanematele, kes ei räägi eesti keelt või kellel ei ole Eesti kooli kogemust. Infot võib pakkuda ka kirjalikult (veebilingina, saadetud failina, väljaprintina vm), kuigi mõnede vanemate jaoks võib see olla harjumatu ja keeruline, samuti on raskem täpsustusi küsida.

Kõige parem on pakkuda infot suuliselt, põhipunktid aga kas paberil või lingina, et saaks uuesti üle vaadata, vajadusel *Google Translate*’iga tõlkida jms.

Kui rändetaustaga peresid on mitu, on kõige mõistlikum teha lastevanematele koos sissejuhatavat orientatsioonitund, sest see annab vanematele võimaluse kuulda ka teiste küsimusi.

Ühise suhtluskeeleta lapsevanemad

Enamik Eestisse saabuvald uussisserändajaid oskab kas inglise või vene keelt ja kohalike rändetaustaga laste vanemad oskavad mingil määral eesti keelt. Siiski on peresid – eeskätt pagulasperesid - kus ei osata ei eesti ega ka muud Eestis levinud keelt.

Loomulikult on sel juhul perega suhtlemine raskendatud, kuid pagulasperedega koos käib tõlkeraha. Kuigi tõlke saamise võimalus kestab vaid teatud perioodi, enamasti, kui lapsed tulevad kooli üsna pea pärast Eestisse kolimist, jääb kooli alustamise aeg selle perioodi sisse.

Tõlkeabi saamiseks peab kool võtma ühendust pagulaste tugiteenuse pakkujaga (2021. aastal on see [Eesti Pagulasabi](#)) ja paluma tõlget. Kuna tõlkerahad on piiratud, võib tekkida küsimus, kas see ikka on piisavalt oluline ja kas ilma tõlketa siiski hakkama ei saa. Sel juhul tasub koolil kindlasti rõhutada, et kooli tutvustamisega seotud tegevused on äärmiselt olulised, sest see loob vundamendi edaspidiseks ja aitab ennetada hilisemaid arusaamatusi, mis ühtepidi tekitavad kõigis stressi ja negatiivseid tundeid; teistpidi aga vajavad lõpuks ikkagi palju tõlget.

Uussisserändajatele mõeldud orientatsioonipäeval võiks anda erinevate perede lapsevanematele võimaluse ka üksteisega tutvuda, küsida kohal olevate koolipere esindajate käest mitteametlikumas õhkkonnas lisaküsimusi või -täpsustusi. Selleks ei olegi vaja muud, kui aega. Austraalias on mõnedes koolides edukalt kasutatud hommikutee formaati: minimaalse kuluga saab nii luua hubasema atmosfääri ja aja tutvumiseks.

Veelgi olulisem on aidata uussisserändajatest lastevanematel tutvuda kohalike lastevanematega, uued lapsevanemad võivad sel moel tekkivast võrgustikust väga suurt tuge saada! Paljude lastevanemate jaoks on raske hakata võõraste inimeste käest abi küsima, liiatigi kui nad ei tea, kas need inimesed oskavad keelt, milles nad ise saavad suhelda (nt inglise või vene keelt). Samas on kohalikel lastevanematel väga hea potentsiaal muutuda uussisserändaja jaoks ressursiks, see aga lihtsustab nii vanema kui ka õpetaja elu. Uussisserändaja saab küsida teistelt vanematelt üle, kui laps millestki aru ei saanud, saab küsida, kuidas Eestis teatud olukordades on kombeks tegutseda või käituda, kust hankida vajalikke kooliasju jpm. Seepärast on väga tervitatav, kui klassijuhataja saab eestikeelsetelt vanematelt küsida, kas mõni nendest oleks nõus olema kontaktiks uutele vanematele ja võimalusel nad omavahel kokku.

Loomulikult võib võõrkeeli kõnelevad Eesti lapsevanemad, kes tahaks aidata, kutsuda ka orientatsioonitundi või orientatsioonipäevale.

2.4. Orientatsioonipäeva teemad

Millised teemad võiks orientatsioonipäeval või -tunnis üles võtta? Allpool on välja toodud erinevad teemad, mis aitavad rändetaustaga lapsevanemal paremini kohaneda oma lapse uue kooliga. Seda infot on palju ja iga kool saab ise hinnata, mis on just selle kooli ja selle pere seisukohast asjakohane ja kui suures mahus uutele lastevanematele infot pakkuda. Võib valida mõned teemad, mis tunduvad olulisemad; võib valida kõik teemad ja kaaluda info pakkumist mitmes jaos. Teemad on kaardistatud [International House Tartu/Tartu Rahvusvahelise Maja](#) poolt pikaajases töös rändelastega ja nende vanematega, lisaks on kasutatud teiste riikide koolide kogemusi sisserrändajatest lastevanematele info pakkumisel.

Võite kasutada eeltäidetud ingliskeelset [slaidiesitlust](#), milles on mõned Eesti kooli üldisemalt puudutavad teemad ära toodud (slaidiesitluse saab alla laadida ja seda saab muuta vastavalt oma kooli vajadustele).

Eeldustest

Eriti töös uussisserrändajatega kehtib levinud ütlus, et eeldamine on kõikide ebaõnnestumiste „ema“. Võtke rusikareegliks, et kunagi ei tasu eeldada, et pere midagi juba teab – võimalusel parem selgitada liiga palju kui liiga vähe!

Proovige panna sõnadesse ka see, mis tundub iseenesestmõistetav. Kuna rändetaustaga perede taustaharjumused ja -arusaamad võivad olla sarnased, aga võivad olla ka erinevad, on hea, kui lisaks puhtpraktilisele infole saab selgitada ka mõningaid ühiskonna- (ja seega ka kooli) kirjutamata reegleid. Näiteks võib Eestis punktuaalsus ja õigeks ajaks kohalejõudmine olla olulisem, kui mõnes teises riigis; hinnatud on laste iseseisvuse arendamine; püüeldakse selle poole, et tüdrukutel ja poistel oleks võimalik osa saada sarnastest kogemustest (ei pruugi olla ranget jagamist tüdrukute ja poiste tegevusteks) jne.

Kuigi eeldustest lahti laskmise reegel kehtib kõikide uussisserrändajate kohta, tasub seda eriti meeles pidada, kui kooli satuvad pered, kelle laste kooliteel on olnud suuri katkestusi või vanemad, kellel endil on võrdlemisi lühike koolitee selja taga. Selliste perede puhul on oluline mõista ja arvestada, et neil võib olla vähe eelnevat kogemust igasuguste koolisüsteemidega, ja nad ei pruugi osata tõlgendada infot, mis meile võib tunduda tavapärane, nt kuidas lugeda tunniplaani vm. Selliste perede õpilastel võib olla iseäranis vajalik, et neil aidatakse mõista kooli ootusi, õpetamis- ja õppimispraktikaid ning esimestel nädalatel (ja isegi kauem) võivad nad vajada ekstra palju tuge.

Kooli tutvustus

Kooli eesmärk, millised väärtused, kuidas õppetöö on korraldatud (nt mitu klassi koolis on, kui palju lapsi on klassis, kui palju õpetajaid, algaste/keskaste vm). Kes on koolidirektor, mida ta teeb. Kes on õppealajuhataja, mida ta teeb. Klassijuhataja roll. Tugisüsteemid (nt kooliarst/-õde, psühholoog, huvijuht, sotsiaaltöötaja, raamatukoguhoidja; lisaks võib öelda ka, et on valvur, söögitädid, koristaja – mis on nende roll). Kui võimalik, tehke väike tiir koolimajas, et vanem teaks, millises keskkonnas tema laps oma päevi veedab – milline on tööõpetuse klass, võimla või söökla – aga ka nt, kus on aula või kus asub sekretär. Kui vanemal on ettekujutus koolimajast, on tal ka kergem toetada lapse kooliskäimist.

Toit, riided

Toiduga seotud küsimused – millised valikud on võimalikud, kas toit on tasuta või tasuline, kas enda snäki võib kaasa võtta, millist snäkki võib võtta, miks on oluline, et laps päeva jooksul midagi sööks jms. Kas lapsele on vaja vesi kaasa panna või saab ta vett juua koolis? Väga palju küsimusi tekitavad riided: nii kooliga seotud riideesemed (milliseid riideid on vaja kehalise kasvatuse tunniks? mis on pikk dress, mis on lühike dress? mis on vahetusjalatsid või „sussikott“?). Aga ka üldisemalt: teistsugusest kliimast tulijate jaoks on väga keeruline läbi näha, mida peaks kandma erinevad hooajal – eriti õues toimuvate tegevuste puhul (kummikud, lumega seotud tegevuste puhul panna kaasa mitu paari kindaid, millised on soojad kindad, sall, millal kanda kummikuid – nt septembris rappa minnes on need sobivad, aga talvel metsa minekuks ei pruugi kummik olla sobiv jalanõu jne). Näidata, kust saab vaadata ette ilmateadet, ja hoiatada ka, et ilm võib järsult muutuda, st ilmateade päris alati õige ei ole.

Koolielu ja ajad

Millal algab esimene tund? Kui pikad on tunnid? Mis kellast saab koolimajja sisse? Mis kell õhtuti ukсед suletakse? Mis kellani on majas sekretär, õppealajuhataja vm oluline inimene? Selle (õppe)aasta vabad päevad. Vaheajad. Tähtpäevad ja nendega seotud ootused-kombed (nt riietumine, mida tähendab „pidulikum riietus“; lillede toomine kooliaasta alguses). Suuremad sündmused koolis ja vanemate roll nendel sündmustel nagu nt kontserdid, laadad vm (on publiku rollis, on abiks korraldamisel vm). Punktuaalsus – kellaajaline kohalejõudmine, miks see on oluline (ka lapsele

endale). Milliseid asju ei tohi või ei ole mõistlik kooli kaasa võtta (väärtsulikud asjad, kuna kool ei saa vastutada väärtuslike esemete kadumise/varguse eest). Kas on mõistlik lapse asjadele nimi külge kirjutada-keepida (sh telefonile), kuidas sellised kleepsud välja näevad. Kuidas sünnipäevi tähistatakse?

Õppevahendid, õppimine ja hindamine

Milliseid õppevahendeid läheb koolis vaja (vihikud, päevikud, kaaned, kiled vm, aga ka nt õppimiskoht kodus)? Mõnes koolis võib olla kombeks õpikutele või vihikutele paber ümber panna vms

Kuna teisest riigist tulnud vanemal ei pruukinud enda koolis olla sellist asja nagu päevik, vildikad vm vahendid, on väga abiks, kui saab teatud esemeid näidata (võtta kaasa karp, lisada pilt). Näiteks, millised on algklassilaste päevikud, millised on vanemate õpilaste päevikud. Millised on vildikad, millised on värvipliatsid. Hindamine – millist süsteemi kasutatakse, kas kõikides klassides samasugune süsteem, kust ja kuidas vanem saab teada, millised on lapse hinded. Kodutööd - nt võib tekitada imestust kodutöö maht (liiga väike või suur), mõnes koolis/aines on rändelaste kodutöö teistsugune kui teistel lastel. Väljaspool klassi toimuv õppetöö – kohustuslik (nagu nt õuesõpe, spordipäev, ujumine vm) või mittekohustuslik (nagu nt teatrietendused, väljasõidud vm). Kuidas toetada last, kui ta ei taha minna (nt kui ta ütleb, et ta nangun ei saa aru. Kelle poole võib vanem pöörduda, kui talle tundub, et tema laps ei saa kodutöödega hakkama, kui vajab nõu lapse toetamise osas, kui on mure vm? Kasulik võib olla ka seletada, kuidas üldse toimub õppimine – kas vaid kirjutamise, lugemise ja kodutööde kaudu (koos lihtsate, konkreetete näidetega, nt õuesõppe kohta); mis näitab lapse arengut – kas ainult hinded? Mida peaks vanem tegema, kui lapsel on halvad hinded? Kas lapsevanemaga toimub ka nt vestlus lapse arengu kohta?

Kooli ja lapsevanema vaheline suhtlus

Olulised aadressid (veeb, e-kirjad jms) ja telefoninumbrid. Mida teha, kui on kriisisituatsioon (kas koolis – kool peab suhtlema lapsevanemaga, või siis vanem peab midagi koolile kiiresti teada andma)? Kindlasti võiks vanematele öelda, et kui vahetub nt mobiiltelefoni number, tuleb sellest ka koolile teada anda. Millist infot kool vanemale tavaliselt saadab; millised tüüpilised erakorralised olukorrad võivad tekkida. Mis saab, kui laps jääb kodus/koolis haigeks? Kas koolis vaktsineeritakse lapsi? Kas eeldatakse ka e-Kooli või Stuudiumi kasutamist ja kui eeldatakse, kust saab vanem abi küsida selle kasutamise õppimisel (nt kuidas luua konto, mida täpsemalt vaadata, kuidas seadistada), kas ja milliseid alternatiivseid viise on info saamiseks? Kui tihti on koosolekud, mis on lastevanemate koosolekute eesmärk, ja kuidas saab vanem koosolekutel räägitud olulise info, kui ta ei oska eesti keelt? Milliste juhtudel soovib kool lapsevanemalt infot saada (nt kas lapsevanem võiks anda teada, kui nende elus on sündmused, mis mõjutavad lapse kooliskäimist või mõjutavad olulisel määral lapse emotsionaalset fooni)? Millal, keda ja kuidas teavitada nt puudumistest? Millisel juhul võib puududa, mismoodi puudumisi vähendada? Näiteks kui laps peab minema arsti juurde, ei pruugi vanem selle peale tulla, et kui arst pakub lapse kooliajaga kattuvat aega, on mõnikord võimalik paluda ka aega, mis oleks pärast koolitunde. Mis juhul ei peaks kooli tulema (nt haigena, kui on köha, või laps oksendab; samas võib arutada, kas väsinud olek on sama, mis haige olemine), kas koolile tuleb teatada, kui lapsel on täid, läkakõha, tuulerõuged vmt haigused (siinjuures tasub ka öelda, kas infot konkreetse juhtumi/lapse kohta jagatakse või ei jagata teiste vanematega, sest lapsevanemal võib olla hirm, et tema last hakatakse halvasti vaatama)? Millistel juhtudel on vaja tõendit? Mida ei tohi kooli kaasa võtta?

Kooli ootused lapsevanema suhtes

Millised ootused võivad tekkida seoses koolis toimuvate sündmustega (nt on vaja kostüümi, või palutakse tundi kaasa võtta mingid esemed, või küpsetada laada jaoks vms)? Kontserdid – nt see, et lapsevanem võiks osa võtta, isegi kui etendus on eesti keeles, on l lapse jaoks siiski oluline, et ka tema vanem seal on. Kas koolieluga kaasneb kulutusi? Lisaks esemetele, mis on otseselt vajalikud koolitööks, võivad olla ka nt jõuluingitused (sh erinevad viisid, kuidas lastele kingitusi korraldatakse, lisaks, on olukordi, kus lapsevanemad vahel ise koguvad raha õpetaja kingituse jaoks. Väljasõidud, teatrid, muuseumid vm – kas nende eest peab alati maksma või ainult vahel, kas need kulutused on kohustuslikud või ei ole, kas lapse kohalkäimine on kohustuslik või ei ole (kui ei ole kohustuslik, siis välja tuua ka see, et mõned tegevused võivad olla pealtnäha sarnased, nt klass sõidab metsa, aga erinevalt teatrist see on siiski osa kohustuslikust programmist); millised on võimalused, kui ei ole võimalik leida raha, kas saab taotleda ka nt väljasõidu maksumusest vabastust. Kas lapsevanemaid julgustatakse omalt poolt aktiivset positsiooni võtma, nt kui tundub, et millestki aru ei saa? Kas vanemad on teretulnud ka ise oma oskusi pakkuma, vabatahtlikult milleski kaasa tegema vms?

Kohanemine

Millistest etappidest võib koosneda kohanemisprotsess (vt alapeatükki „Kohanemine“)? Kindlasti on oluline anda lühiülevaade sellest, kuidas lapsed teist keelt omandavad, kui nad on keelekeskkonnas (nt võivad vanemad arvata, et keeleõpe on alati selline nagu nemad seda kooli ajal kogesid – grammatikareeglid, sõnade kirjutamine vms, kuid teise keele omandamise dünaamika erineb võõrkeele omandamise dünaamikast), kuidas kool toetab last eesti keele omandamisel. Lisaks on oluline anda ette infot sellest, millised etapid võivad tekkida (koodivahetus, vaikne periood) ja hoiatada vanemaid selle eest, et nad ise ei hakkaks lapsega eesti keelt purssima, vaid jääksid emakeele juurde, informeerides neid taanduva kakskeelsuse riskidest (vt alapeatükki Mitmekeelne laps ja emakeele kasutus)

Probleemide lahendamine

Kellega rääkida, kui lapsel või lapsevanemal on probleem? Kuidas on tavaks probleeme lahendada, keda kaastakse, kellega räägitakse, kelle poole esimesena pöörduda ja kelle poole veel saab pöörduda? Mis probleemid on tüüpilisemad? Millised tugiprogrammid ja tugispetsialistid on koolis olemas? Kas kool on liitunud nt kiusamisvaba kooli programmiga ja kui jah, kelle poole saab pöörduda, kui tekib vastav mure.

Tartu Rahvusvahelise Kooli orientatsioonipäev:

See on päev, mil me kutsume kõik vanemad, kõik lapsed, kõik õpetajad samal päeval kooli. Vanemate on direktoriga infokoosolek. Lapsed kohtuvad oma klassikaaslastega ja õpetajatega. Lapsed veedavad klassides paar tundi, õppetööd ei toimu, lihtsalt klassikollektiivis räägivad omavahel. Näiteks tutvuvad - mis nimi, kust pärit, mängivad midagi koos.

Infokoosolekul üritan anda lapsevanematele nii palju kui võimalik infot kooli kohta, kultuuri kohta, tavade kohta. Me oleme ka õppinud, et väga palju pole mõtet alguses siiski rääkida – see ei jää meelde ja alguses on ka vanemad sellised ärevad. Kõige olulisem on ära rääkida need kõige fundamentaalsemad ja kõige praktilisemad asjad.

Näiteks: Mida lapsel on vaja kooli kaasa võtta? Paljudes riikides ei ole näiteks vahetusjalatseid. Aga oluline info on ka see, mis riideid on vaja kehaliseks kasvatuses. Ning seda me teemegi täiesti füüsiliselt läbi, kehalise kasvatusõpetaja tuleb ja näitab: see on lühike dress, see on pikk dress, need on jooksujalatsid, see on õuejope. Sest see ei olegi nii iseenesest mõistetav, et me ütleme, et pange õueriided või õue kehalise riided selga ja kõik vanemad saavad aru.

Ja vanemad on väga tänulikud, et niimoodi praktilise läbi teeme. Ja kui me hakkasime aru saama, millised küsimused vanematel tekivad, mis abi nad võiksid vajad, siis tegime väiksed videod neile, erinevatel teemadel – näiteks kuidas õpikule paber ümber panna.

Kristi Aria, International School Tartu direktor

Samaealiste Eesti laste taustaoskused

Kuigi igas peres kasvatatakse lapsi omamoodi, on siiski ka erinevaid riigile/kultuurile omaseid arusaamad selles osas, mida laps peab teatud vanuses oskama/tegema/mitte tegema. Sisserändajatest lapsevanematel võib olla kasulik saada lühike ülevaade sellest, millised tüüpootused laste iseseisvumisele on Eestis, millised on tavapärased eakohased oskused. Kindlasti on oluline märkida, et lapsed arenevad erinevalt, neil on erinevad huvid, oskused, isiksusomadused. On küll mõned verstapostid, milleni paljud lapsed nendes vanusegruppides jõuavad, ja neid peetakse tavalisteks, aga need ei ole „kohustuslikud“ ja enamasti lastel ka ei ole kõiki neid oskusi. Igal juhul tasub alati silmas pidada, et eakohaseid oskusi puudutavad väited on paratamatult üldistavad ja nt APA ([Ameerika psühholoogide liit](#)) esitleb eakohaseid oskusi üsna üldistes kategoorias (nt 6-10 aastased lapsed) just seetõttu, et areng toimub lastel individuaalselt.

Eakohaste oskuste väljatoomise eesmärk on anda uussisserändajatele ettekujutus, millised on nende lastega sama vanade Eesti laste oskused. Lisaks võib see aga panna vanemaid mõtlema ka selle peale, kas nende enda arvamus ja hoiakud on uues keskkonnas otstarbekaks. Näiteks võib vanemal tekkida imestus, et lapsed liiguvad üsna varakult üks kooli ja kodu vahel – sel juhul võib arutada, et Eestis on keskkond reeglina märksa turvalisem, kui paljudes teistes riikides ja riskid on väiksemad. See võimaldab ka arutada teisi sarnaseid teemasid: nt lastevanem võib karta last üksi trenni lasta, aga tal ei ole aega, et laps trenni viia. Selleks, et laps saaks teiste sama vanade lastega sarnaseid kogemusi omandada, selleks, et tal oleks suurem kuuluvustunne – ja see on oluline lapse emotsionaalse seisundi jaoks - saab vanem õpetada lapsele nt tänaval või ühistranspordis abi küsimist. Võib ka arutada nt. kui vanalt võiks lapsed osata endale hommikusööki teha (sh milline on lihtne ja toitev hommikusöök, miks oleks hea, kui laps hommikul enne kooli tulekut süüa saaks, milline toit aitab täiskõhutunnet pikemalt hoida jms), millised on käelised eakohased oskused (oskab kääridega välja lõigata, oskab nõusid pesta vms), millised üldoskused (nt tunneb kella) jms. Lisas 1 võib leida näiteid sellest, milliseid eakohaseid oskusi tuuakse esile Taani ja UK materjalides.

Muud tegevused koolis

Kas kool pakub (või koolis pakutakse) ka tunniplaaniväliseid tegevusi (huviringid, pikapäevarühm)? Kust saab vastavat infot? Enamus lapsevanemaid on äärmiselt tänulikud igasuguse info üle, mis puudutab vabaajategevust (trennid, huviringid). Koolil ei ole seda alati lihtne pakkuda, sest ka kool ei pruugi teada, millised võimalused piirkonnas on, aga mõnel juhul saab lihtsalt viidata olemasolevale infole (nt siit leiab [vabaaja tegevuste infot Tartu kohta](#)) ja mõnel juhul saab nt klassijuhataja paluda vanematel jagada omavahel infot selle kohta, milliseid trenne ja ringe teatakse – see tuleb kasuks mitte ainult rändelapsele, vaid ka kõikidele teistele lastele.

Hommikutee ja orientatsioon

Mõnedes Austraalia koolides on tehakse lapsevanematele orientatsioonipäev hommikuse teejoomise vormis. Sellise korralduse eesmärk on luua tugevamaid sidemeid lastevanemate ja kooli vahel, pakkuda infot lastevanematele, aga ka saada nendelt infot. Orientatsioonipäev kestab kaks tundi, kohal viibivad direktor, õppealajuhataja, rändelastega töötav(ad) keeleõpetaja(d) (Austraalias inglise keele õpetaja, Eesti kontekstis eesti keele õpetaja) ja mõni nõustamisfunktsiooni omav tugispetsialist (nt sotsiaaltöötaja või psühholoog).

Orientatsioonihommiku programm

Üldine info (esitlus), kus antakse ülevaade järgmistest teemadest:

- * Kooli põhipersonali tutvustamine (kui on tõlk või tõlgid, siis ka nende tutvustamine);
- * Haridussüsteem riigis (koolikohustus, astmed);
- * Klassi määramine (klassi määratakse vanuse järgi), lisatugi eesti keele osas (kes, millal, kuidas saab)
- * Koolis käimine (iga päev, millal tuleb teatada lapse puudumisest ja kuidas, spordipäevad ja väljasõidud on ka kohustuslikud)
- * Ained, mida koolis õpetatakse; valikained; valikud keeleõppes;
- * Kodutööd (näiteks kas laps peab kodus õhtul tegema ära asjad, mis tunnis pooleli jäid; kodutööd on märgitud kas päevikus või e-koolis; kuidas näeb välja ühe lapse tunniplaan; kuidas näeb välja e-koolis kodutöö).
- * Kuidas vanemad saavad last aidata: kool tahab teha koostööd vanematega ja vanemad on teretunud rääkima oma mõtetest. Vanemaid palutakse omalt poolt koli toetada ja hoolitseda selle eest, et laps iga päev koolis käiks ja et nad ise näitaks aktiivselt huvi selle vastu, kuidas lapsel läheb. Lapsel on vaja rahulikku, vaikset kohta kodus, kus õppida. Mida saab vanem veel teha? Julgustada last lugema! Tunda huvi selle vastu, mida laps teeb ja kuidas tal läheb. Julgustada ja kiita last. Rääkida õpetajaga, kui on mure.
- * Kelle poole pöörduda, kui on mure (nt õppimisega, kiusamisega, depressiivsus vms)
- * Kommunikatsioon kooliga. Millist infot kool vanematele saadab ja kuidas (nt kuidas liigub info selle kohta, et teatri jaoks on vaja raha, et on vaja vanema nõusolekut, et lapsel on kodutöö tegemata, et tuleb kontsert, koosoleku info vm)

Vt ka eespool viidatud [slaidiesitlust](#).

Arutelu

Vanemaid julgustatakse rääkima, esitades neile küsimusi - mis on neile oluline kooliga seoses; millist tuge nad ise vajavad, et lapse koolis käimist toetada, millised mured, hirmud või lootused neil on jms. Vanematel palutakse ka peegeldada, mis oli eelnevas tutvustuses neile uus ja erines nende enda kogemusest.

Tee joomine ja vaba arutelu.

Majatuur: koolihoone tutvustamine.

NB!

On väga abiks, kui ainetest rääkimisel saab kasutada **fotosid** (lapsed klassiruumis võimlas, käsitööd tegemas vm). Riidetest või koolis vajaminevatest esemetest rääkides aitab see, kui saab need kaasa võtta ja näidata.

Lastevanematele antakse kaasa ka **paberil väljatrükk kõige olulisema infoga** (tähtsaimad kontaktid, olulised sündmused sellel semestril või poolaastal, nt spordipäevad, tähtpäevad jm).

2.5. Järelvestlus

Pidage silmas, et esimene kohtumine kooliga võib lapsevanema jaoks olla väga „üleujutav“, sest vanemal on korraka palju uut infot, paljud asjad on uued ja erinevad harjumuspärasest. Kui aga pere on lisaks alles hiljuti Eestisse tulnud, siis on lapsevanemad lisaks ka üldises kohanemisprotsessis (vt all Kohanemine): nad peavad paljude uute olukordadega ja väljakutsetega paralleelselt toime tulema, mis tekitab segadust ja stressi ning võib olla ka füüsiliselt ja emotsionaalselt väsitav.

See kõik tähendab, et kogu info, mida koolis pakutakse, ei jää meelde, ja mõnest asjast ei pruugi lapsevanem esimesel korral ka aru saada. Üheks viisiks abi pakkuda on panna info (osaliselt, märksõnadena vm) kirja, nt faili, väljaprintitud paberile, või luua veebilink tekstifailile/slaididele, kust saab infot üle lugeda ja meelde tuletada. Veel üks võimalus on jagada teemad nendeks, mida on vaja teada juba enne kooli algust, ja nendeks, mida saab (või ongi mõistlikum) rääkida hiljem, kui laps juba natuke aega koolis käinud. Kuid lisaks on väga hea, kui mõne aja pärast on võimalik pakkuda lastevanematele uuesti võimalust esitada vahepeal tekkinud küsimusi (sh ka neid, mida algul ei osanud või ei julgenud küsida), korrata info üle jms. Sellist järelvestlust saab viia läbi nt klassijuhataja, sotsiaaltöötaja vm sobiv inimene. Lisaks annab see võimaluse saada teada, kuidas perel läheb ja kuidas nende meelest laps kooliga harjub.

2.6. Kodukülastus

Kodukülastus võib olla väga hea viis luua kontakti lastevanematega ja usaldusel põhinevat suhet kooliga. Kui kohtumine toimub lapse kodus, muutub atmosfäär vähem ametlikuks ja lapsevanemad saavad tunda end turvalisemalt. Kodukülastus suurendab ka arusaamist sellest, millistes tingimustes pere elab, kas lapsel on oma koht, kus õppida või vahendid selleks, kuidas laps suhtleb oma õdede-vendadega või vanematega jpm. See võib aidata realistlikumaks tuunida ka ootused lapse suhtes. Kodukülastuste tegemist peetakse ka heaks viisiks suurendada lastevanemate kaastust, nt USA-s (Sacramentos, Californias) on õpetajaid alates 1998 aastast koolitatud kodukülastusi tegema. Esimese külastuse eesmärgiks on usalduse loomine, hilisemate külastuste eesmärk aga arutada, kuidas lapsevanemad saavad toetada oma last õppimisel. Kodukülastuste programmis osalevates koolides on täheldatud distsipliiniprobleemide vähenemist koolis, puudumiste vähenemist ning edukamat õppimist.

Siiski võiks keerulisemate probleemide arutamise jätta pigem kooliseinte vahele, sest lapsevanematel võib olla keeruline olla samaaegselt külalislahke võõrustaja rollis ning tulla toime iseenda tugevate negatiivsete tunnetega.

2.7. Vanema kaasatus kooliellu

Haridusuuringud näitavad selget seost vanema kaasatuse ja lapse hea hakkamasaamise vahel koolis (sh akadeemiline edukus, positiivsem suhtumine kooli, kohalkäimine ja osalemine, paremad hinded jm).

Mitmete riikide uuringud näitavad aga, et sisserrändajatest (ja ka rändetaustaga) lapsevanemad osalevad oma lapse hariduses vähem. Selleks on mitmeid põhjuseid. Sageli arvatakse, et rändetaustaga vanemate vähene kaasatus tähendab, et nad ei väärtusta haridust. Mitmed USA-s läbi viidud uuringud väitavad, et see ei ole nii. „Õpetajad tunnevad, et lapsevanemad ei taha olla kaasatud ja osaleda, kuid tegelikult pered ei tea, kuidas olla kaasatud ja osaleda,“ ütleb Karen Salinas Johns Hopkinsi ülikoolist.

Rändetaustaga vanemate tavalisimateks takistusteks enda laste koolielus aktiivsel osalemisel on pigem nende enda vähene kogemus formaalharidusega (iseäranis nt pagulasperedes, kes on pärit riikidest, kus hariduse kättesaadavus ja kvaliteet on madal), madal keeleoskus (võib kehtida ka nt venekeelse vanema puhul, kes tunneb end ebamugavalt, kardab keeleliselt eksida ühises vestluses või ei oska kodutöödega aidata, kuna ei saa nendest aru), kultuuri ebapiisav tundmine, ajapuudus (võib kehtida kõigi puhul, aga eriti uussisserrändaja peab paljude probleemidega korruga hakkama saama). Kõik need tegurid mõjutavad nende suutlikkust aidata last koolitöödega, koolielu mõistmisel või haridusvalikute tegemisel. Mida saab kool teha?

Panustada kommunikatsiooni. Enamikel koolidel on kogemusi info pakkumisega enda tavalisele sihtgrupile, st eesti emakeelega lapsevanemale. Selleks on koosolekud, kodulehed, uudiskirjad, koosolekud jms. Rändetaustaga perede puhul võib info pakkumine aga vajada lisatähelepanu - keeleliselt lihtsam ja selgem väljendusviis (mõeldes nt venekeelsetele vanematele, kes ei valda eesti keelt samal tasemel, kui eestikeelsed vanemad), vahel on uussisserrändajate puhul on infot vahel vaja tõlkida või visualiseerida, samuti võidakse vajada ühiskondlik-kultuuriliste eelduste selgitamist. Lisaks info pakkumisele on aga oluline ka info saamine peredelt. Kui suhtluses on kaks osapoolt, on suhtlus tõhus vaid siis, kui info liigub mõlemas suunas ja siinkohal on vähe koole, kus on läbi mõeldud ja loodud võimalusi selleks, et julgustada lapsevanemaid aktiivselt enda poolt infovahetuses osalema.

On teada ka, et vanemate kaasatust vähendab see, et neil tekib kooliga suheldes ebamugavustunne, mille põhjus on see, et nad ei ole kindlad, kuidas süsteem toimib, mida nad ise saavad teha jms. Koolid, mis on panustanud vanemate kaasamise, võtavad aktiivse rolli, et õpetada lastevanematele, mida vanemad ise saavad ära teha. Selleks korraldatakse vanematele töötubasid või loenguid, mis aitavad lapsevanemal paremini mõista, mis klassis toimub, aga ka nt aidata oma last mingit oskuste arendamisel, hoiakute kujundamisel, motiveerimisel jne. Koolid saavad omalt poolt ka julgustada lapsevanemaid lapsega regulaarselt koolis toimuvast rääkima, jagama oma mõtteid koolitöödest, aga ka muul moel julgustatakse lapsi ja vanemaid omavahel nendel teemadel suhtlema (nt peab vanemaga tegema intervjuu). Vanemaid aitab kaasata ka see, kui kodused tööd on rohkem seotud päriseluliste olukordadega. Ka teise astme laste edukus võib paraneda kui neile anda kodutöö, mis nõuab suhtlust vanematega.

Ja lõpetuseks, huvi väljanäitamine lapse ja pere vastu, sh nende eelnevate kogemuste vastu, on lihtne viis luua algusest peale positiivsem suhe. Ja loomulikult on oluline, et kooli poolt saadetakse lapsevanemale signaal, et kool tervitab seda, kui lapsevanem tunneb huvi enda lapse käekäigu vastu koolis ja on valmis lapsevanemaga arutama erinevaid muresid ja rõõme.

Algklasside nädalakaustad ja lugemisõhtud

USA koolides on kombeks saata algklasside lastevanematele nädala lõpus „nädalakaust“, kuhu on kokku kogutud laste selle nädala tööd. Vanemal palutakse lapsega koos kaust läbi vaadata ja lasta lapsel jagada mõtteid selle kohta, mida talle meeldis teha, mis oli lihtne ja mis oli keeruline. Seejärel saadab vanem tagasi lehe, kus on tema allkiri, et ta on kaustaga tutvunud, lisaks on aga allkirjalehel ka eraldi lahter selleks, et vanem kommenteeriks ja jagaks oma mõtteid nädalatöö kohta.

Clara E. Westropi kool Clevelandis (Ohio, USA) korraldab peredele igakuiseid **lugemisõhtuid**. Algklasside lapsevanemad lähevad kooli ja loevad koos lastega, räägivad õpetajatega, kuidas lugemist arendada, millised meetodid ja strateegiad selleks kasutada jms.

Huvi korral loe lisaks:

Mao Thao "[Parent involvement in school](#)"

3. Kohanemine

Kohanemine selle sõna laiemas tähenduses on harjumine uute keskkonningimustega, kooli kontekstis aga harjumine uute sotsiaalsete tingimustega. Kohanemine leiab aset iga kooli alustava või kooli vahetava lapsega, mujalt pärit lapsel lisandub aga rida tema olukorrast tulenevaid väljakutseid. Kohanemine on tavaliselt keerulisem, kui see toimub õppeaasta keskel.

Uus kool on lapse jaoks alati suur muutus

Kui hakkasin kirjutama laste kohanemisest uues koolis, kogusin oma suurelt õpetajate võrgustikult, et nad jagaksid oma kogemusi. Palusin märku anda kõigil, kes on kogenud koolivahetust õppeaasta keskel – kas kooliealise lapse vanemana või omal ajal lapsena. Lood, mida ma kuulsin, varieerusid südantlõhestavatest inspireerivateni, aga eranditult kõik lood olid äärmiselt emotsionaalsed, isegi kui inimesed rääkisid sündmustest, mis leidsid aset juba kaua aega tagasi.

Nendest joonistus välja kaks asja:

Elu võib tunduda lapsele väga meelevaldne. Uude kohta kolimine — uus kodu, naabruskond, kool, sõbrad — on keeruline protsess tervele perele, loomulikult on see raske täiskasvanule, kes teeb otsuse elukohta muuta, aga eriti lapsele, kellel ei ole selles küsimuses mingit otsustusõigust.

Sinul õpetajana on ainulaadsed võimalused aidata lastel ja nende peredel tunda teretunna ja väärtuslikuna, olenemata sellest, millal nad klassi jõuavad või mis asjaolud on nad sinna toonud. Struktuur, mida sa lood, ja sammud, mida sa astud, et tervitada uusi lapsi ja nende peret enda klassikogukonda, aitavad nii neil kui ka sinul sujuvamalt hakkama saada muutusega.

[Beth White](#), Teaching Strategies

Kohanemine võib võtta väga erinevalt aega ja iga laps reageerib kohanemisprotsessile omamoodi. Kui rääkida üldisest kohanemisest koolis, mis kehtib kõigi laste puhul, mitte vaid rändelaste puhul, siis paljud lapsed tunnevad end uues koolis ebamugavalt vähemalt 2-3 kuud (kiire kohanemine), enamik tunneb end ebakindlalt umbes pool aastat, kui aga lapse kohanemine on aeglane, siis võib see kesta ka terve õppeaasta, vahel ka kauem, ja need lapsed vajavad reeglina individuaalset tuge kohanemiseks.

Lapsed võivad oma stressi väljendada erinevalt viisil – mõned elavad oma valulikke tundeid välja sotsiaalselt mitteaktsepteeritaval moel, mõned näitavad ebamugavustunnet välja sellega, et tõmbuvad eemale sotsiaalsest tegevusest, mõnel muutub toitumis- ja unerutiin. Mõned lapsed ei taha kooli minna, mõned klammerduvad vanematesse rohkem kui muidu. On ka lapsi, kes päriselt ei kohane – laps ei suuda toime tulla uue keskkonna tingimustega. Sellise ebapiisava kohanemise põhjuseks on liiga suur vastuolu lapse enda vajaduste ja õppekeskkonna vahel. Kohanemisprotsessi mõjutavad paljud tegurid. Olulised on nii perekonna hoiakud ja atmosfäär perekonnas, lapse isiksus, teadmiste tase ja olemasolevate oskuste tase, õppekava keerukus, õpetajate professionaalne ettevalmistus, õpetaja isiksus, vastuvõtt keskkonnas valitsevad hoiakud jpm. Harmooniline kohanemine ilma täiskasvanu abita on väga raske, täiskasvanu (õpetaja, sotsiaalpedagoog vm) roll on pakkuda selgitusi, abi ja toetavaid sõnu. Olulist rolli mängib üldine olukord klassiruumis – kui õpilane tunneb end viibivat sõbralikus atmosfääris, kus ta saab tunda end turvaliselt ja aktsepteerituna, aitab see oluliselt kaasa kohanemisprotsessile. Loomulikult sõltub kohanemisprotsess ka lapse vanusest. Kui alklassides on lapse jaoks väga oluline suhe õpetajaga, siis teises kooliastmes muutuvad lapse jaoks väga tähtsaks suhted teiste samaealistega.

Kui eelnev kirjeldus kehtis kõigi laste kohta, siis rändelapsel, kes alustab õpinguid Eesti koolis, on oma olukorrast tingituna rida lisaväljakutseid. Uussisserändajate lastel on sageli selja taga palju suuri muutusi – nad on lahkunud enda eelmisest elukohast, kus asjad olid harjumuspäraseks ja etteennustatavad; lisaks sellele, et maha on jäänud nende sõbrad, võidakse uues kohas neisse suhtuda ka teatud ettevaatusega või lausa võõrastusega nende päritolu, keeleoskuse, välimuse, teistsuguste harjumuste vms tõttu. Uued on nii uues keskkonnas tavaliseks peetavad sotsiaalsed suhted (nt suhe õpetajate, õpilaste omavahelised suhted, õpilase roll ja staatus), uued on õpitingimused ja kooli ootused; uus võib olla nii see, kuidas ruum välja näeb, kui ka selles ruumis kehtivad kirjutamata reeglid. Ja loomulikult keel – on väga keeruline olla kohas, kus sa ise ei pruugi mõista teisi ja kus ei pruugita aru saada sinust. Lisaks on rändelapse perel, kui see ei räägi eesti keelt, raskem last toetada – takistuseks on nii keelebarjäär, kui ka puuduvad taustateadmised kultuurist. Mitmed nendest väljakutsetest kehtivad mitte ainult teisest riigist pärit lapse kohta, vaid ka nt venekeelsest perest pärit lapse jaoks, kelle eesti keel ei ole veel sorav, või kelle vanemad ei räägi eesti keelt, või kes puutub kokku negatiivsete ühiskondlike hoiakutega enda grupi suhtes. Uussisserändajate puhul mõjutavad kohanemist lisaks ka pere eelnev kogemus erinevate kultuuridega, keeleoskus, vastuvõtva ühiskonna hoiakud, mh kui suurt kultuurilist konformsust tulijatelt eeldatakse ja missugune on vastuvõtva riigi rändepoliitika. Kõik need tegurid võivad kas soodustada või takistada uussisserändajate kohanemisprotsessi.

Mõned olulised tegurid, mis mõjutavad rändetaustaga lapse kohanemist koolis:

- hariduslik tugi (nii õpetajate kui ka teiste inimeste poolt);
- juhendamismeetodid ja õpetamisstiilid, sh nende mitmekesisus;
- kultuuriline mitmekesisus või homogeensus;
- sõprade leidmine koolis;
- juhendamiskeel;
- õppekava lihtsus või keerukus, sarnasus või erinevus eelnevalt kogetud õppekavast;
- eakaaslaste poolt aktsepteeritud olemine;
- eakaaslaste sotsiaalsed nõudmised.

Kui soovida rändelapse kohanemist koolis võimalikult ladusaks muuta, on hea, kui on võimalik lähtuda lapse kõikidest vajadustest (õpivajadused, sotsiaalsed vajadused ja emotsionaalsed vajadused) ja neid toetada.

Koolis kohanemine ei puuduta ainult õppimist

Kui õpilasel on hea olla, ta ka õpib paremini. Seepärast peaks koolis proovima arvestada nii sotsiaalseid kui ka akadeemilisi aspekte. Tasub eelnevalt välja uurida, mis on õpilase tugevused, huvid ja mis on tema jaoks väljakutsed, ning suunata protsessi sellest lähtuvalt. Uurige välja õpilaselt või tema vanemalt, mis teeb õppimise keerukaks, ja arutage, mis aitab just temal (õpilasel) kõige paremini raskustest üle saada. Kui planeeritud õpe arvestab huvisid, eelnevaid teadmisi ja õpilase tugevusi, saab iga õpilane kogeda õppimise käigus edutunnet. Ja võtke aega, et saada kokku uute vanematega ja pakkuda neile infot, mida nad vajavad selleks, et edukalt alustada!

Jayne Pletser, IB kaasava hariduse õppekava juht

Pidage silmas, et kohanemisprotsessis ei ole mitte ainult laps, vaid ka tema vanemad, kellel on korraga tekkinud hoopis uusi väljakutseid, ka nende roll ja staatus on muutunud, nende perekondlik ja tuttavate võrgustik on kodumaale jäänud ja seega on vähem inimesi, kes saavad pakkuda praktilist, aga ka emotsionaalset abi. Uude riiki kolides on alguses suhtlusvõrgustik väga kitsas, ja uussisserändaja peab kõikide oma küsimustega enamasti pöörduma samade inimeste poole, mis teeb küsimise ebamugavamaks. See kõik on paljudele peredele raske, nii täiskasvanutele kui ka lastele.

Huvi korral loe lisaks:

Beth White "[Teaching Strategies](#)"

Diana Borbélyová "[Adaptation to the School Environment in Early Elementary Education](#)"

D. Trompetter, Mark H.R. Bussin, Ronel Nienaber How to help students settle into a new school "[The relationship between family adjustment and expatriate performance](#)"

The IB Community Blog "[How to help students settle into a new school](#)"

3.1. Vaatlusperiood

Vaatlusperiood on koolisisene kokkulepe, mis annab selge raamistiku nii koolipersonalile, kui ka vanematele, aidates kohanemisprotsessile süsteemsemalt läheneda. Sellel perioodil jälgitakse last tähelepanelikumalt ja sellesse protsessi on kaasatud kõik lapsega tegelevad inimesed (mitte ainult õpetajad, aga ka nt valvur või söögitädi). Märgata püütakse nii seda, kuidas lapsel õppimine edeneb, aga ka tema meeleolu, sotsiaalset hakkamasaamist jms. Kõik õpetajad suhtlevad omavahel, samuti teevad koostööd perega ja sel perioodil toimub tihe suhtlus vanematega. Vanematega suhtlemise viis on eelnevalt kokku lepitud – nt e-kirjad, iganädalane kohtumine, kontakt klassijuhataja kaudu vm. Otsused ja kokkulepped on sel perioodil vormistatud-sõnastatud ning vanematega jagatud.

Vaatlusperiood Tartu Rahvusvahelises koolis

Vaatlusperioodi kohta ütleme vanematele alati, et nii on, et 4 nädalat vaatleme. Sel ajal suhtleme teiega tihedalt – teinekord vaat et iga päev. Sellel ajal me kõik ise ka teame, et peame tihedalt koostööd tegema ja märkama, mitte ainult seda, kuidas laps protsente arvutab, vaid kuidas ta teistega läbi saab, kuidas on distsipliin, kas on mingid terviseasjad, kas on kurb vms – kindlasti mitte ainult akadeemiliselt!

Küsime ka söögitädi käest, kuidas söi – eriti algklassis! Sel perioodil suhtleme tihedalt vanematega, eelnevalt lepime kokku – kuidas. Mõnikord nii, et iga päev, kui tullakse järgi, siis õpetaja räägib, või helistame, kirjutame vms. Pärast vestlust saadame alati ka e-maili, kuhu paneme kirja kokkulepped ja otsused.

Kristi Aria, International School Tartu

3.2. Kohanemise etapid

Kohanemine leiab aset paralleelselt mitmel tasandil: see on ühelt poolt psühholoogiline protsess, teiselt poolt aga sotsiokultuuriline protsess. Kui lapsevanem ja laps satuvad uude keskkonda, toimub kohanemine teatud etappide kaupa. Kohanemisetappide teadmine võib aidata tähele panna mõningad mustreid õpilase (ja pere) suhtumises, mis omakorda võib aidata paremini kommunikatsiooniga toime tulla.

U-kõver

Üks levinumaid kultuurilise kohanemise seletusi on kohanemise U-kõver. Psühholoogilist kohanemist vaadeldakse sageli U-kõvera kaudu, mis näitab, kuidas rändaja emotsioonid kohanemisprotsessis muutuvad.

U-kõvera autorid Black ja Mendenhall on toonud välja neli etappi:

I etapp (0-2 kuud): avastamisrõõm

Esimese etapi käigus on uue keskkonnaga kohanev inimene põnevil ja uudishimulik, tema emotsionaalne foon on positiivne.

II etapp (3-4 kuud): ärrituvus

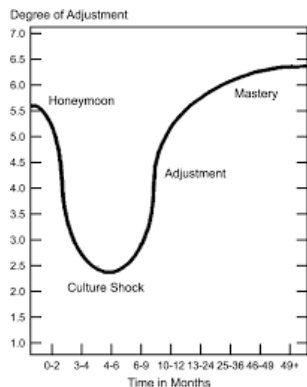
Esimene põnevus lahtub, asemele tekib frustratsioon ja pettumustunne, võib tekkida ka tunne, et inimene ei saa uues kohas hakkama. Tekib emotsionaalne madalseis. Madalaim punkt võib kesta paar kuud. Vahel nimetatakse seda madalseisu kultuurišokiks.

III etapp (6-24 kuud): kohandumine

Järk-järgult hakkab inimene uue keskkonnaga samm-sammult kohanema, õppides uusi nüansse, ning igapäevaeluga üha paremini toime tulema

IV etapp (24+ kuud): toimetulek

Uude keskkonda sattunud inimene suudab keskkonnas püsivalt efektiivselt orienteeruda, ja tunneb, et tuleb hästi toime.

Kindlasti ei tasu kohanemiskõverat võtta üks-ühele – kohanemine on väga individuaalne protsess ja nagu eespoolgi öeldud, sõltub paljudest erinevatest teguritest. Mudeli peamine kriitika seisnebki selles, et kohanemise näol ei ole tegu kaugeltki universaalse protsessiga, kõik ei pruugi kõiki etappe ühtmoodi läbi käia ja mõnel võivad mõned etapid ka vahele jääda. Nt on erinevates uuringutes välja toodud, et ei ole ebatavaline, kui põnevusperioodi ei teki, vaid on hoopis väsimus ja kurnatust uue info rohkusest. Lisaks võib laps jõuda kooli erinevates etappides – võimalik, et perekond on juba mõnda aega olla selles keskkonnas elanud ja on mingeid etappe juba läbinud.

Siiski võib kooli kontekstis olla kasu kohanemiskõvera kontseptsiooni tundmisest. See võib aidata otsida erinevaid võimalikke tõlgendusi lapse ja/või perega toimuvale – võibolla on perel madalpunkt, ja see ongi loomulik, ja tõenäoliselt võib mõne aja pärast olukord leeveneda. Kohanemisetappide arutamine perega võib aidata ka perel paremini mõista toimuvat ja leppida sellega. Kusjuures, kui pere läheb pikaks koolivaheajaks (nt suvel) tagasi oma päritoluriiki, võivad mõned kohanemisprobleemid sügisel uuesti tekkida, ka see on loomulik.

Kui psühholoogilises kohanemises on iseloomulikud tõusud ja mõõnad, siis sotsiokultuuriline kohanemine (sotsiaalne kohanemine) toimub pidevalt tõusvas joones. Raskused tekivad just esimestel nädalatel ja kuudel, kus inimesed, kellega kohtutakse, on enamasti võõrad, tegeleda tuleb paljude rutiinsete küsimuste lahendamisega, suhtlus on pealiskaudne, palju peab seletama (sageli ka samu asju ikka uuesti). Kui aga sotsiaalne kohanemine aset leidma hakkab, kui eluolu läheb paremaks ja tuttavamaks, siis need muutused on suhteliselt stabiilsed: pere ja laps omandavad ajas teadmisi uuest keskkonnast, hakkavad paremini mõistma selle keskkonna norme ja väärtusi, suureneb keeleoskus. Psühholoogiline ja sotsiaalne kohanemine toimuvad paralleelselt.

Arusaamatused

Ära heitu, kui kommunikatsioonis perega tekib arusaamatusi! Neid tekib alati, see on loomulik osa suhtlusprotsessist. Kui pere tunneb, et suhtlus on heasoovlik ja suunatud last toetama, siis on enamasti võimalik kõik asjad ära lahendada. Probleem tekib enamasti pigem sellest, et üks suhtlusosapool tõlgendab suhtlust kui ründavat, kritiseerivat, üleolevat vms.

3.3. Toetava ja koostöise õhkkonna loomine koolis ja klassis

Sisenemisrituaalid

Ilmselt on igal õpetajal välja kujunenud oma rituaalid, mida teha, kui klassi vm väljakujunenud gruppi tuleb uus laps, olgu ta rändetaustaga või mitte, nt kuidas tutvustada uuele õpilasele klassi ja klassile nende uut kaaslast. Rändetaustaga lapse puhul on sisenemisrituaalid eriti olulised, sest klassikaaslastel võib olla teda raskem omaks võtta (keelebarjäär jm tegurid), ning ka rändetaustaga laps on rohkem enda turvatsoonist väljas, sest tal on mitmeid lisastressoreid ja olukorras on rohkem tundmatust.

Tutvumine ja tutvustamine

Koolis võib olla sõnum, mis tervitab uut õpilast ja ta perekonda (vajadusel tõlgitud kujul). Kindlasti on oluline, et õpilasele selgitataks klassikultuuri ja ootusi, et ta võimalikult kiiresti hakkaks end tundma osana grupist. Kui kooli tuleb õpilane, kelle õppekeele oskus on madal, võib seda teha piltide abil, või vanemate kaudu (kui nendega on ühine keel). Võtke aega, et tutvustada uut õpilast tema klassikaaslastele, ja võimaldage klassil tutvustada ennast (kinnistada identiteete).

Jayne Pletser, IB kaasava hariduse õppekava juht.

Sisenemisrituaal võib tunduda väike asi, aga kui see on hästi ja last arvestavalt läbi viidud, on see väga suure potentsiaaliga – laps tunneb ennast vastuvõetuna ja turvaliselt, seega on tal rohkem võimekust keskenduda nt õppimisele, sotsiaalsete normide positiivsele omandamisele jms.

Sisenemisrituaali elementideks on sageli tervitussõnumid (kooli õppekeeles või lapse emakeeles), lapsele tuttavate ja meeldivate sümboolite toomine kooliruumi (klass, koolistend vm), kindlasti klassiga tutvumine – soovitatavalt kergel ja mängulisel moel jms. Näiteks võib kogu klassiga koos õppida, kuidas öelda uue lapse keeles öelda “tere” või panna klassi stendile tervituseks asju või tegevusi, mida uuele lapsele meeldib teha. Kui klassiga liitub juba suurem laps ja kui ta ise tahab, võib paluda tal rääkida oma riigist (tagasirändaja puhul riigist, kus ta eelnevalt elas). Muu kodukeelega kohaliku lapse puhul võib lähtuda keelest – olenevalt vanusest võib nt arutada, mis on tema meeles üks põnev sõna tema emakeeles, kas on ka sõnu, mis on tema emakeeles samasugused nagu eesti keeles (kui ta ise ei leia, siis sellised sõnad nagu šokolaad ja televiisor võivad sageli aidata järjele); kui ta oskab, paluda kirjutada mõni sõna (aga siis peab veenduma eelnevalt, et ta oskab enda esimeses keeles kirjutada, et mitte tekitada kehva tunnet sellest, et ta ei vasta ootustele).

Tervitusrituaalid, mis väärtustavad lapse päritolu

Sageli püütakse last tervitada tema päritolu rõhutades - nt klassi, kuhu laps tuleb, pannakse päritoluriigi lipuke. Riigi rõhutamine võib aga olla problemaatiline. Paljudel väiksematel lastel ei pruugi olla tekkinud seost riigilipu ja enda kodu vahel. Pagulaslaste puhul võib see aga halvemal juhul olla ka traumeeriv – riigilipp võib seostuda neil kas sündmustega, mille eest põgeneti, või hoopis koduigatsust tekitada. Kui soovida kasutada just kultuurilisi elemente, siis ei sobi lipp kasutada ka paljude teiste gruppide puhul – tagasipöördunud, muukeelsest perest pärit lapsed jne.

Kui soovida pakkuda rändelapsele positiivset kogemust, mis väärtustaks tema tausta, on märksa parem mõtte kasutada tema emakeelt ja/või lähtuda tegevusest, mis talle meeldib ja siduda tervitusrituaal sellega. Kui võtta aluseks emakeel, peaks veenduma kahes asjas: esiteks, et selle lapse emakeel on tõesti selle riigi peamine keel – seda võib näiteks küsida vanematelt (paljudes riikides on väga suur keeleline variatiivsus ja lapse emakeel võib olla midagi muud, kui riigis enimkasutatav keel). Teiseks, kui soovida nt panna üles kirjutatud silt tema emakeeles, tasub veenduda, et laps oskab seda lugeda, sest mõnedes keeltes õpivad lapsed lugema hiljem, kui eesti keeles; samuti võib eriti pagulaslaste puhul olla suuri katkestusi haridustees, mis on mõjutanud nende lugemisoskust.

Kõikide laste puhul saab aga küsida vanematelt, mis lapsele meeldib, ja leida nende pakutava seast endale sobiv teema, mida kasutada sisenemisrituaalis. Sisenemisrituaal ei pea keskenduma lapse kultuurilise tausta esiletõstmisele, eelkõige peab see aitama lapsel tunda enda teretulnuna.

Koolimaja ja koolipere tutvustamine

Loomulikult on tähtis, et uutel õpilastel tekiks võimalikult kiiresti ettekujutus koolihoonest ja inimestest, kellega tal tegemist teha tuleb. Lisaks sellele, et näidata õpilasele, kus on tema klass ja kuidas sinna minna, on mitmeid teisi ruume, mida lapsel on oluline teada: näiteks, kus on WC (ja kuidas aru saada, milline on tüdrukute, milline on poiste tualett). Kus on söökla ja kuidas seal serveerimine käib. Kus on riietusruum ja mis

süsteemiga riide ära panemine/andmine käib. Kus on võimla ja kehalise kasvatus riitusruumid. Kui koolis on medõde, siis näidata, kus on kooliõe kabinet. Lisaks on väga oluline näidata ära ka, kust õpilane saab abi küsida, keda ja kust ta abi saamiseks peab otsima – st selles rollis peaks olema inimene, keda on lihtne leida ja kes on igapäevaselt koolis, ja/või tutvustada ruumi, kus enamasti on keegi, kes saab aidata - nt õpetajate tuba, sekretäri kabinet, õppealajuhataja ruum vm. Kui tegu on ruumiga, kus inimesed vahetuvad, peab lapsele ütlema, kuidas abi küsida, ning kindlasti peavad ruumis viibijad teadma, et koolis on uus laps, kes võib abi vajada. Võib näidata ka põhiõpetajate fotosid, kes last õpetama hakkavad – nt võib ette valmistada väljaprintitud lehe. Kui laps ei saa aru, mis toimub, või kus mingid asjad asuvad, teeb see lapse ärevaks, tutvustamine aitab lapses segadust vähendada ja turvatunnet suurendada ja võimaldab paremini õppimisele keskenduda. Põhjalik tutvustus ja kindla inimese olemasolu on iseäranis oluline haavatavamate laste puhul, nt laste puhul, kellel on vähem koolikogemust, kes on tundlikumad, või kes on pärit väga teistsugustest oludest

Iseenesestmõistetavalt on infot alguses uuele õpilasele palju ja meelde tal kõik ei jää. Heaks lisameetmeks on kaasata mõni õpetaja või tugitöökasvanu, kes on nõus last algusperioodil saatma ühest kohast teise minemisel, või kui uus õpilane on juba natuke vanem, võib abirollis paluda olla ka mõnel õpilasel, kes vaatab, et uus õpilane õigesse kohta jõuaks. Oluline on vähendada lapsel tunnet, et ta ei saa aru, kus ta on ja mida ta tegema peab, ning tekitada temas kindlustunne selles oas, millistest tegevustest koosneb koolipäev. Lapsele võib näidata ka, kuidas tunniplaani vaadata - vajadusel seda talle sobivamaks kohendades.

Üks aine + üks värv

Lihtne viis, kuidas lapsele koolimaterjale lihtsamaks teha, on kasutada värve – erinevat värvi mapid/kaustad või ümbrised. Siis saab ainete märkimisel tunniplaani kasutada värve, mis kattuvad kaustade värvidega: kui matemaatika kaust on roheline, võib ka tunniplaanis sõna "matemaatika" roheliseks teha, see toetab seoste loomist, äratundmist ja meeldejätmist.

Lisaks on lapsel vaja teada, mida lapsed teevad vahetundides, milliseid erinevaid võimalusi vahetunni veetmiseks on. Kui koolis on õuevahetunnid, siis selgitada, mida teha õuevahetundide ajal (sh võib olla nt kasulik infot, et kui talvel kindad märjaks saavad, võib nad pigem riputada, kui ei teiste asjade vahele panna – või on mõistlik vanemaid märgade/lumiste ilmade saabudes ette hoiatada, et lapsel oleks hea, kui oleks mitu paari kindaid). Mõnes koolis antakse õpilasele lisaks koolimaja tutvustamisele ka materjal, mis annab paberil infot kooli kohta - seda saab õpilane siis vanematega jagada, mis on eriti oluline juhul, kui vanemad ei ole läbinud orientatsioonipäeva. Mõnes koolis peetakse oluliseks, et peale esimest kontakti lasevanemate ja lapsega edastatakse kogu olemasolev info lapse kohta võimalikult kiiresti nii klassijuhatajale, kui ka kooli tugipersonalile – veel enne, kui õpilane füüsiliselt klassiruumi jõuab – et olla võimalikult hästi valmis tema tulekuks.

Klassiga tutvumine

Kui kooliaasta algab või kui klassi tuleb uus laps, siis me alati alustame tutvustamisest. Ma alati näitan ette, mida ma tahan, et me teeksime. Kui ma juba lapsi natuke tunnen või kui uus laps tuleb aasta keskel, siis üritan teha nii, et see laps, kes on uus ja kes ei saa aru, et tema ei oleks esimeste seas, et ta saaks teiste pealt aru, mida teha tuleb, et ta ei peaks saama aru vaid minu selgitusest, vaid tal oleks võimalik mitmeid kordusi kogeda.

Ma alati üritan luua sellise keskkonna, et laps tunneks ennast turvaliselt, sest väga tihti neil on ebamugav, nad on uues kohas, võõras kohas, võõral maal. On väga oluline, et nad tunneksid ennast siin koolis hästi, turvaliselt, et nad tunneksid, et minu käest võivad nad alati kõike küsida, abi küsida, ja kui laps alguses keelt ei oska – või ka siis, kui tal on ebamugav ja ta ei taha rääkida, siis aitab algul joonistamine või mõni muu käeline tegevus. Ka lauamänge saab kasutada, eriti neid, mis suhteliselt lihtsasti arusaadavad ja üldtuntud.

Ma kasutan hästi palju visuaalset materjali... tänapäeval on lihtne, materjali on hästi palju, ja ikka saab internetist mingit pilti näidata või videot, et asi selge oleks, sest kui laps aru saab, mis toimub või mida me siin omavahel mõtleme, siis on tal stressi vähem. Ja muidugi kehakeel on alati oluline! Kui aga ikkagi hätta jääme, siis tänapäeval on suureks abiks ka Google Translate, kui laps oskab oma emakeeles lugeda. Sellega vahel muidugi juhtub see, et asjad lähevad sellest isegi segasemaks, aga no siis saab vähemalt nalja.

Alguses, kuna lapsed on sageli ärevad, nad ei tea, mis toimuma hakkab, siis tihti nad nutavad, ka suured lapsed, teise astme omad. Ja ongi nii: laps on väga stressis, ta ei oska ennast väljendada, ei tea, mida teha... see ongi tavaline, ja see on ok... Mida ta vajab on see, et ta saab selles olukorras aru, et tal on täiskasvanu tugi, et ta pole ükski. Ja üldine positiivne keskkond loomulikult. Ja üldiselt on meil ka teised õpilased on hästi toetavad ja abiks.

Tartu Rahvusvahelise kooli õpetaja

3.4. Aasta keskel tulnud laps

„Värvahoidjad“

Meie kooli tuleb aasta jooksul ikka uusi õpilasi. Me tervitame neid iganädalastes esmaspäevahommikustes infotundides, nii et kõik õpilased teaksid, et koolis on uus laps. Esmaspäevastel kokkusaamistel tuletame alati meelde, et me oleme üksteisele „värvahoidjad“. „Värvahoidja“ roll on vaadata, et kõikidel on hea ja nende eest kantakse hoolt. Alklassides enamik õpetajaid määrab uuele lapsele sõbrad – nt laste grupi, kes toetab uusi õpilasi. Ka õpetajad pööravad lisatähelepanu kõikidele uutele õpilastele. Kui õpetaja näeb, et uus laps tunneb end uues keskkonnas juba kindlamalt ja mugavamalt, tõmbub ta veidi tagasi ja laseb edasistel sõprustel loomulikult areneda. Vanematele õpilastele pakuvad õpetajad õpilasmentori. Mentor juhhib uue õpilase läbi kõikidest protsessidest, kuni õpilane tunneb end piisavalt mugavat, et hakata rohkem iseseisvalt toimetama. Tavaliselt selles protsessis tekib ka õpilaste omavaheline side.

Patricia Mcloughlin, Vietnami Rahvusvahelise Kooli direktor

Aasta keskel lisanduvad tähendavad loomulikult suuremat koormust koolipererele. Kui klassi määramise põhimõtted on samad (st vanuse järgi), olenemata sellest, kas laps on tulnud aasta algul või keskel, on aasta keskel tulevale lapsele kindlasti mõistlik kohe teha individuaalne õppekava. Eriti oluliseks muutub sel juhul ka kooli sees info omavaheline info jagamine selle kohta, kuidas lapsel läheb, kuidas kujunevad tema suhted teistega ja kuidas edeneb õppimine.

Keset õppeaastat tuleval õpilasel on ka raskem kollektiivi sisse elada, sel juhul on õpetaja tugi ning uue õpilase klassi sulandamisele suunatud tegevused eriti olulised. Appi uue lapse toetamise võib paluda teisi õpilasi, ühelt poolt aitab see uut õpilast, teiselt poolt aitab klassi sidusust ja ühtekuuluvustunnet suurendada; mõningaid näiteid vt all (Klassi kaasamine uue õpilase toetamise).

Kõigil lastel on vajadus kindla välise igapäevastruktuuri järele, mis vähendaks ärevust. Nii ka uuele lapsele on oluline kindel päevakava, et laps teaks, mis toimub. Alguses läheb kindlasti rohkem rõhku keeleõppele, et laps mõistma hakkaks, mis tal ümberringi toimub, et saaks tunnis osaleda. Selleks, et uuel lapsel kooli sisseelamine lihtsam oleks, võiks tal võimalikult kiiresti olla teada, kuhu ta peab minema, kus ta klassis istub, kellega koos ta grupis on, ja kõige olulisem: et tal oleks koolis püsiv positiivne kontakt mõne täiskasvanuga.

Hea on, kui õpilasele on ette teada vähemalt järgnev:

- mida õpilane peab tegema;
- kellega ta peab seda tegema;
- kui kaua mingit tegevust tehakse;
- mis juhtub järgmiseks.

Kõik õpetajad on uue lapse õpetajad

Kui meie kooli tuleb õppeaasta keskel õpilane, siis on selge, et kohe terve grupi dünaamika muutub ja siis me hakkame põhimõtteliselt otsast peale selle lapsega. Aga siis on tore see, et ülejäänud klass saab juba aidata, nad on juba olukorraga harjunud – olgu see uus klassiruum või uus tunniplaan.

Ikka alustame samamoodi alustame nimemängudest, räägime, kust me oleme, mis meile meeldib ja nii edasi.

Peale õppetöös osalemise peab jälgima, kuidas laps teistega suhtleb, kuidas söögivahetunni ajal sööb, ja ma üritan alati vaadata, et see laps väga üksi ei jääks. Teised õpetajad ka jälgivad seda, näiteks õuevahetundides; kui näeme, et ta on üksi, proovime ise temaga rääkida, kuidas tal on ja... et ta tunneks ennast tõesti turvaliselt siin. Meie koolis kõik õpetajad on uue lapse õpetajad.

Nii et lõpetuseks võin ma oma kogemusest öelda, et kui kooli tuleb rändetaustaga laps, siis lapsele tuleb kindlasti kohanemiseks aega anda. Lapse ei tohi tunda, et ta on üksi või abita jäetud, ta peab alati teadma, kui tal on mingi mure, kelle poole ta võib pöörduda. Et ta võib alati pöörduda oma õpetaja poole, aga ka ükskõik, millise teise täiskasvanu poole, ja tema murele leitakse alati lahendus, ükskõik, mis mure tal on – kas tal on sisejalanõud kadunud või on mingi raskem probleem, aga et ta alati teaks, et ta saab abi küsida, kui vaja on.

Tartu Rahvusvahelise kooli õpetaja

Toetav ja koostöine õhkkond klassis on väga oluline, see on võtmetegur õppimisel. Positiivset õhkkonda aitab luua klassi kaasamine otsustesse (ja üksmeele mitteleidmisel nt hääletamine), grupi- ja paaristö kasutamine õppes, igasugusele narrimisele ja kiusamisele selge reageerimine ja piiri panemine, ühised klassiõhtud vm -üritused, mille korraldamisse klass (ja miks mitte ka vanemad) on aktiivselt kaasatud. Kuid oluline on ka see, et koolis tervikuna püüeldakse toetava ja koostöise õhkkonna poole – kui lapsed näevad, kuidas õpetajad omavahel koostööd teevad, aitab see kujundada ka nende enda hoiakud. Selleks on õpetajatele vaja aega, et saada omavahel suhelda ja vajadusel planeerida, ja toetavat suhtumist juhtkonna poolt.

Õpetajate koostöö

Meie koolis toimub kuni 6. klassini õppetöö aineteüleselt ja selle raames õpilased näevad ka, kuidas õpetajad omavahel koostööd teevad. Tihti on nii, et ma tulen tundi ja küsin nt, et ok, teil eelmine õppetund oli Andreaga, aga mida te seal täpselt tegite, kuhu jõudiste? Ahhaa, siia jõudiste, ok, nüüd me jätkame. Või siis: kehalises tegite seda – hästi, nüüd te näete, kuidas see meie praeguse teemaga seotud on, et asjad on omavahel seotud. Või siis kehalise õpetaja ütleb: matemaatikas te tegite seda, nüüd me kasutame kehalises seda teadmist.

Loomulikult see kõik võtab aega, siin on hästi suureks abiks see, et meil on ette nähtud iganädalased planeerimiskoosolekud. Kõik, kes ühe klassiga tööd teevad, moodustavad väikese tiimi ja koosolekul saab see tiim kokku, arutab läbi, kuidas nädal läks, mida edasi teeme, kes mida teeb, mis mõtted tulevad. Kool toetab supervisiooniga, selleks on meil koolis nõustaja, kes viib supervisiooni läbi.

Kõige suuremad planeerimiskoosolekud on meil suvel, teeme õpetajatega koos plaani järgmiseks aastaks, sest siis iga õpetaja teab ka oma rolli täpselt, mida tema tegema peab ja kuidas – see on ju alati teada, et kaks pead on ikka kaks pead ja kui me koostööd planeerime, siis sealt tuleb ka väga kihvte asju välja.

Olen ka aru saanud, et väga oluline on mõistliku ühise aja leidmine. Ei ole väga efektiivne kell õhtul kl 16-17 proovida kokku saada. Seepärast oleme teinud pika lõunapausi - 1 tund – sellel ajal nt pikapäevarühma õpetajad hoolitsevad laste eest, teised meeskonnaliikmed saavad aga planeerida ja oma asju rääkida, kelle 12-st 13-ni. Sest tõesti on väga oluline füüsiliselt see aeg leida ja õpetajatevaheline koostöö on äärmiselt tähtis!

Kristi Aria, Tartu International School, direktor

3.5. Klassi kaasamine uue õpilase toetamisse

Klassi kaasamine uue õpilase toetamisse on kasulik kõigile: see aitab vähendada õpetaja koormust uue lapse toetamisel, sest see on suur töö; lapsele annab see tunde, et ta ei ole üksik, ja selles protsessis loob ta suhteid klassikaaslastega. Ja kõige olulisem: see suurendab klassi ühtekuuluvustunnet – ja vähendab lõppkokkuvõttes pingeid, üksildustunnet, võimaldab paluda abi mh ka materjalide mõistmisel jne.

Mida saavad teha teised õpilased? Olenevalt olukorrast võivad nad nt tutvustada koolimaja, ja kui neil on uue lapsega ühine keel (või nad on valmis mänguliselt lähenema ja keelevabalt seletama – piltide, žestidega jm), siis ka rääkida koolielust. Nad võivad aidata uut last maja peal liikumisel (õpilane teab, et täna on tema ülesanne aidata uuel lapsel õigesse ruumi jõuda), vahel võivad aidata ka tunnis toimuvast paremini aru saada. On erinevaid viise kaasata rändelapse toetamisse õpilassõpru – mõnikord määratakse üks õpilane, kes teatud aja jooksul kannab hoolt lapse eest, vahel antakse see ülesanne väiksele grupile.

Õpilasmentorid

Nexø Paradisbakkeskolen (Taani) kasutab õpilasmentorete süsteemi, mida seal nimetatakse „Klassisõprade süsteemiks“. Nexø koolis alustab enamik uussisserändajaid intensiivse keeleõppega ja osalevad klassi üldistes tegevustes vaid osaliselt. Sel juhul saab uus laps endale klassis kaks sõpra, kes tulevad talle järgi tema taani keele klassi, et ta saaks nendega koos teiste juurde klassi minna, need õpilased istuvad tema kõrval aines, milles ta osaleb, ja aitavad teda ka praktiliselt õppega – nt ülesannete lahendamisel või kordavad saadud infot, et ta paremini aru saaks.

Uussisserändajate õpetaja Annika Bayskov sõnul on oluline hoida silma peal, kuidas klassisõpradega läheb ja ta soovib aeg-ajalt klassisõpru vahetada, nii saavad kõik klassis selle rolli ära proovitud, see muutub ühiseks vastutuseks, ja ei muutu klassi lastele liiga koormavaks. See aitab ka uuel lapsel erinevate klassikaaslastega tutvuda.

Nii uussisserändajad kui ka teised lapsed on süsteemiga hästi kaasa tulnud ja sageli arenevad sellest omavahelised sõprussuhted. Sellisel moel aitab süsteem uuel õpilasel nii kooli paremini orienteeruda ja õppetöös toime tulla, arendab keeleoskust, lisaks aga toetab ka sotsiaalset kohanemist.

4. Kokkuvõtteks

Iga laps on omapärane. See, et kaks peret näevad sarnased välja või on pärit samast kohast, ei tähenda, et neil on samad kogemused või hoiakud. Mõned sisserrännanute pered on tulnud rõõmuga uue ja huvitava töö pärast, mõnede jaoks on see olnud sundvalik; mõned lapsed on olnud enda koolis klassi kõige targemad või populaarsemad; mõnedel on koolitee juba mõnda aega tagasi pooleli jäänud. Ainuke viis teada saada, mis perega on tegu, on perega ja lapsega kohtumisel küsida ja arutada.

Ei ole ka ühte universaalset viisi, kuidas tutvustada Eesti kooli uussisserrändajatele, ent üks asi on oluline: ei ole põhjust eeldada, et uussisserrändajad juba midagi teavad. Võibolla on nende koolisüsteem olnud sarnane, võibolla täiesti erinev. Segadust võib valmistada kõik, alates sellest, kuidas last koolinimekirja registreerida kuni selleni, milliseid õppevahendeid või riideid läheb lapsel koolis vaja.

Mis aga on kõikide rändetaustaga laste puhul ühine, on see, et uus kool muutub nende jaoks väga oluliseks kohaks: laps veedab suure osa ajast koolis, seal õpib ta edasiseks eluks äärmiselt vajalikke oskusi. Enamasti just seal tekivad tal sõbrad, kes sageli jäävad aastateks, toredad mälestused, aga vahel ka hirmud. Hariduse andmise protsessi keskmes on õpetaja – ja eduka haridustee vundamendiks on pädev, hooliv õpetaja ning end turvaliselt tundev ja motiveeritud laps. Sel juhul on õpetajal võimalik näha last kui indiviidi, aru saada tema vajadustest ja õpistiilist, sotsiaalsest taustast, huvidest ja võimetest.

Õpetaja amet on nii teadus kui ka kunst, õpetajaks olemisega käib kaasas pidev õppimine, see amet on täis väljakutseid ja stressi, aga ka rõõme ja suuri ja väikseid võite. Iga lapse kooliskäimise kogemuse määraavad eeskätt koolis olevad täiskasvanud, eeskätt õpetajad, ja neil on tõeliselt ainulaadne roll ja potentsiaal tulevikumaailma paremaks muuta.

**Projekti “Uued lapsed koolis: uussisserrändajatega seotud väljakutsed Eesti koolides ja kohanemise toetamine”
kaasrahastavad Euroopa Liit Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi kaudu ning EV Siseministerium.**

5. LISA 1

Eakohaste taustaoskuste käsitlemine Taani koolis (valik [Gladsaxe kohaliku omavalitsuse taustamaterjalidest](#))

3. klassi lõpuks laps oskab:

6. klassi lõpuks laps oskab:

9. klassi lõpuks laps oskab:

Vastutus

Pidada kinni kokkulepetest ja tulla õigeaegselt

Pidada kinni kokkulepetest ja järgida ühiseid reegleid

Ise välja pakkuda ja respektierida teiste välja pakutud koosolemisreegleid

Tuletada üksteisele meelde kokkulepitud reegleid

Hoida enda asju korras ja kaasvastutada selle eest, et klass tervikuna on korras

Hoida enda asju korras ja panustada klassi üldisesse korrasolekusse

Olla teadlik enda tegevustest

Mõista enda tegusid

Mõista enda tegusid ja olla valmis tegelema tagajärgedega

Alustada iseseisvalt töötegemist

Planeerida enda tööd

Olla kaasvastutav enda õppimise eest

Valida mitme ülesande vahel

Prioritiseerida ja valida mitme ülesande vahel

Struktureerida ja planeerida enda tööd

Töötada iseseisvalt struktureeritud ülesannetega

Enesekehtestamine

Õelda oma arvamus

Väljendada oma arvamus ja jääda sellele kindlaks

Aktiivselt osaleda arutelus ja otsustusprotsessis

Vastata küsimustele, mida klassis esitatakse

Väljendada oma vajadusi ja tundeid. Vastu seista omavanuste survele.

Väljendada oma vajadusi ja tundeid. Vastu seista omavanuste survele ja pakkuda välja alternatiive.

Enesekontroll

Anda selgeid signaale enda vajadustest ja tujust

Hakkama saada rõõmu, pettumuse ja kurbusega

Hakkama saada tugevate tunnetega

Kontrollida oma viha

Kontrollida oma viha ja väljendada oma viha konstruktiivselt

Reageerida konstruktiivselt frustratsioonile

Peatuda ja kaaluda mingi tegevuse tegemist

Peatuda, enne kui liiga hilja

Käituda olukorrale vastavalt

Empaatia

Mitte katkestada teist inimest	Kuulata tähelepanelikult ja suuta kuuldot väljendada	Osaleda erinevat laadi vestlustes, kohandada vastavalt situatsioonile
Vaadata otsa inimesele, kes räägib	Väljendada enda tundeid konstruktiivselt (otstarbekalt)	Väljendada keeleliselt enda emotsionaalset seisundit
Osata nimetada sellised tundeid nagu rõõm, kurbus, vastikus, üllatus ja hirm	Mõista, kuidas minu tegevus teist inimest mõjutab	Omab ülevaadet sõprade reaktsioonimustritest
Suuta „lugeda välja“ teiste signaale	Väljendada end mina-vormis	Oskab end sisse teiste olukorda
Proovida mõista, mida teised teevad	Olla teadlik teiste signaalidest	Austab erinevaid arvamusi ja hoiakuid
Hoiduda teisi narrimast	Proovida aru saada, mida teised silmas peavad	Tuleb toime nii positiivse kui negatiivse tagasisidega
Näidata välja kaastunnet	Näidata välja mõistmist selles osas, kuidas teised end tunnevad ja nendega arvestada	Tunnistada enda tugevaid ja nõrku külgi
Võtta vastu juhtnööre ja märkusi	Näidata välja kannatlikkust	
Näha enda osa konfliktis	Saab aru enda rollist sotsiaalsetes olukordades	

Koostöövalmidus

Koostöö väiksemas grupis	Oskab osaleda positiivsel moel erinevates grupitegevustes	Olla aktiivne ja võtta initsiatiivi erinevates koostöösituatsioonides
Oskab olla osaks ühisest tegevusest	Oskab piisavalt ülevaadet omada, et valida koostööpartnerid	Oskab näha end laiemalt ühiskonna osana ja välja pakkuda ühiseid eesmärke koostöös teistega
	Oskab teha konstruktiivseid ettepanekuid	

Kujutlusvõime, aktiivsus

Näidata välja uudishimu	On huvi uurida uusi asju	Näidata üles aktiivset osalust
Omada soovi süveneda	Omab soovi süveneda	On võimeline tundma töörõõmu
Kasutada oma fantaasiat loominguliselt	Suudab osaleda muusikalistes ja teatritegevustes	Suudab võtta initsiatiivi
Välja mõelda enda mängu ja osaleda improviseeritud mängudes	Oskab luua enda mängu ja mängida reeglite järgi	Väljendada tundeid ja/või hoiakuid muusikalise-loominguliste tegevuste kaudu
		Oskab abstraktselt mõelda
		On avatud uute muljete osas

Suurbritannia, eakohased oskused (valik [Stanford Children's Health materjalidest](#))

6-7-aastane laps oskab:

8-9-aastane laps oskab:

10-12-aastane laps oskab:

Üldised oskused

Oskab tegeleda erinevate tegevustega ja leida endale tegevust	Oskab ennast täiesti iseseisvalt riidesse panna, kammida, pesta hambaid jms	Meeldib õmmelda ja joonistada
Meeldib joonistada/värvida	Oskab kasutada tööriistu (nt haamer, kruvikeeraja)	
Harjutab mingeid tegevusi, et paremini välja tuleks		
Hüppab hüppenööri	Liigutused lähevad täpsemaks	
Sõidab jalgrattaga		

Teadmised

Mõistab numbrite kontseptsiooni	Oskab lugeda numbreid tagurpidi	Kirjutab lugusid
Mõistab, milline on päevane aeg, ja Teab, mis kuupäev on milline on öö	Oskab lugeda ja naudib seda	Meeldib kirjutada kirju
Teeb vahet paremal ja vasakul käel	Saab aru täisarvudest ja murdudest (nt. pool, kolmandik, veerand jm)	Loeb soravalt
Suudab järgi joonistada keerulisi kujundeid, nt teemant	Mõistab ruumi kontseptsiooni	Naudib telefoni kasutamist
Oskab öelda, mis kell on	Joonistab ja maalib	
Oskab seletada, mis esemega on tegu ja milleks seda kasutatakse	Oskab nimetada õiges järjekorras nädalapäevi ja kuid	
Saab aru juhtnööridest, mis koonevad kolmest eraldi osast	Meeldib koguda esemeid	
Oskab 3 numbrit tagurpidi öelda		
Oskab lugeda eakohaseid raamatuid		

Suhtlus teistega

Teeb koostööd, jagab teistega	Meeldivad võistlused ja mängud	Sõbrad on väga olulised, võib tekkida parim sõber
Võib olla armukade teiste peale, ka õdede-vendade peale	Hakkavad meeldima klubid, huviringid	Suureneb huvi vastassoo vastu
Meeldib jäljendada täiskasvanut	Tekib mitmekesisem sõprade ring	Peab vanemaid toredateks, austab nende arvamust
Meeldib üksi mängida, aga sõbrad muutuvad tähtsaks	Hakkab huvi tundma	Meeldib rääkida teistega
Võivad ette tulla (valjuhäälsed) tujukusehood	sugudevaheliste suhete vastu, aga veel ei väljenda seda	
Meeldib mängida lauamänge		